

Poslovna (ne)sposobnost

Mesić, Mirjana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Tourism and Rural Development in Požega / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet turizma i ruralnog razvoja u Požegi**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:277:831900>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[FTRR Repository - Repository of Faculty Tourism and Rural Development Požega](#)

**FAKULTET TURIZMA I RURALNOG
RAZVOJA U POŽEGI**

MIRJANA MESIĆ, 0111090409

POSLOVNA (NE)SPOSOBNOST

ZAVRŠNI RAD

Požega, 2023. godine

FAKULTET TURIZMA I RURALNOG
RAZVOJA U POŽEGI

STRUČNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

POSLOVNA (NE)SPOSOBNOST

ZAVRŠNI RAD

IZ KOLEGIJA OSNOVE GRAĐANSKOG PRAVA I

MENTOR: Jasmina Mladenović, dipl. iur.

STUDENT: Mirjana Mesić

JMBAG studenta: 0111090409

Požega, 2023. godine

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada je poslovna (ne)sposobnost. Poslovna sposobnost je svojstvo osobe da vlastitim očitovanjem volje postigne dopuštene pravne učinke. Lišenjem poslovne sposobnosti osoba gubi sposobnost samostalno nastupati u pravnom prometu u opsegu određenom odlukom o lišenju. Odluku o tome statusnom stanju pojedinca donosi sud u izvanparničnom postupku, a puni naziv je rješenje o lišenju poslovne sposobnosti. U radu će se analizirati pojam poslovne sposobnosti, utjecaj dobi i zdravstvenog stanja na poslovnu sposobnost te ograničenje poslovne sposobnosti. Nadalje će se definirati poslovna nesposobnost, postupak lišavanja poslovne sposobnosti, prava u navedenom postupku te rješenje nakon provedenog postupka. Zatim slijedi analiza instituta skrbništva za osobe lišene poslovne sposobnosti s posebnim naglaskom na dužnosti skrbnika u odnosu na osobu lišenu poslovne sposobnosti. Na kraju rada je analizirana presuda Ustavnog suda u vezi ustavne tužbe kojom se osporava rješenje o lišenju poslovne sposobnosti.

Ključne riječi: poslovna sposobnost, lišenje poslovne sposobnosti, skrbništvo, sud

SUMMARY

The subject of this final paper is (in)capacity to exercise rights. Capacity to exercise rights is the ability of a person to achieve legal effects through their own expression of will. Being deprived of capacity to exercise rights, a person loses the ability to act independently in legal transactions to the extent determined by the deprivation decision. The decision on the status of an individual is made by the court in a non-litigation procedure, and its full name is a decision on the deprivation of capacity to exercise rights. The paper analyses the concept of (in)capacity to exercise rights, the influence of age and health on capacity to exercise rights, and the restriction of capacity to exercise rights. Moreover, (in)capacity to exercise rights, the procedure for deprivation of capacity to exercise rights, rights in the mentioned procedure and the decision after the procedure will be defined. Then follows the analysis of the institution of guardianship for persons deprived of capacity to exercise rights with a special emphasis on the duty of the guardian in relation to a person deprived of capacity to exercise rights. At the end of the paper, the judgment of the Constitutional Court referring to the constitutional lawsuit that challenges the decision on deprivation of business capacity was analyzed.

Key words: capacity to exercise rights, deprivation of capacity to exercise rights, guardianship, court

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POJMOVNO ODREĐENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI	2
2.1. Postanak i prestanak fizičke i pravne osobe	2
2.2. Gradacija poslovne sposobnosti fizičke osobe	2
2.3. Puna poslovna sposobnost	4
2.4. Ograničena poslovna sposobnost.....	4
2.5. Djelomična poslovna sposobnost	5
2.6. Potpuna poslovna nesposobnost	7
2.7. Ništetnost i pobjnost pravnih poslova	8
3. PRAVNA I DJELATNA SPOSOBNOST U STAROM RIMU	10
3.1. Djelatna sposobnost i njezino ograničenje u starom Rimu.....	10
4. POSTUPAK LIŠAVANJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI	13
4.1. Načela i prava u postupku lišenja poslovne sposobnosti.....	15
4.2. Vraćanje poslovne sposobnosti	17
5. SKRBNIŠTVO	18
5.1. Vrste skrbništva	18
5.2. Imenovanje skrbnika.....	19
5.3. Svojstva skrbnika.....	19
5.4. Dužnosti skrbnika	19
5.5. Nadzor nad radom skrbnika, njegova prava i odgovornosti.....	21
5.6. Prestanak dužnosti skrbnika	23
5.6. Odluke nadležnih tijela o statusu osoba lišenih poslovne sposobnosti i njihovo upisivanje u maticu rođenih.....	23
7. LIŠAVANJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI U SUDSKOJ PRAKSI	24
8. ZAKLJUČAK	27
9. POPIS LITERATURE	28
10. POPIS PRILOGA.....	30

1. UVOD

Poslovna sposobnost se može definirati kao svojstvo fizičke i pravne osobe koje vlastitim očitovanjem volje mogu stjecati određena prava i obveze te mogu stvarati pravne učinke. Poslovna nesposobnost nasuprot tome onemogućava osobu da svojim aktivitetom stvara učinke koji su relevantni za pravni promet.

Poslovnu sposobnost fizička osoba stječe punoljetnošću (uz iznimku), a pravna danom nastanka, ako pravnim propisima nije drukčije određeno. U pravilu, poslovna sposobnost znači sposobnost osobe da sklapa pravne poslove. Poslovna sposobnost pretpostavlja postojanje pravne sposobnosti jer samo subjekt koji može stjecati prava i obveze može svojim izjavama volje stvarati prava i obveze. Za razliku od toga pravna sposobnost ne pretpostavlja poslovnu sposobnost. To implicira činjenicu, da postoje određeni stupnjevi poslovne sposobnosti. Tako hrvatski pravni poredak razlikuje punu poslovnu sposobnost, djelomičnu i ograničenu poslovnu sposobnost, te poslovnu nesposobnost. Obzirom da se poslovna sposobnost vezuje uz određena zdravstvena stanja osobe, institut poslovne sposobnosti i ograničenja iste, bila su poznata već u najstarijoj, odnosno prvoj kodifikaciji rimskog građanskog prava. Poslovna nesposobnost vezuje se uz još jedan institut poznat u drevnim antičkim državama, a radi se o skrbništvu. Skrbništvo je važan institut u svakom pravnom poretku jer štiti najranjivije skupine društva, a logičan je slijed da osobe koje su na bilo koji način lišene poslovne sposobnosti ili je još uvijek nisu stekle (maloljetnici) budu pod nadzorom osobe koja će skrbiti o njihovim pravima i interesima, uvijek pazeći na najbolji interes te osobe o kojoj skrbe. Poslovna nesposobnost za sobom povlači i određene učinke u obveznim odnosima, posebno kad se radi o ništetnosti i pobožnosti pravnih poslova. Budući da je poslovna nesposobnost osobno stanje, ono je kao takvo predmet upisa u matične knjige, ali i predmet upisa zabilježbi u zemljišnoknjižnim stvarima, čime se štiti vlasništvo odnosno prava trećih osoba.

Predmet istraživanja ovog završnog rada prvenstveno se odnosi na poslovnu sposobnost odnosno poslovnu nesposobnost.

Cilj završnog rada je objasniti pojmove poslovne sposobnosti i nesposobnosti te skrbništva, njihov razvoj, značajke i prava osoba u postupku lišenja poslovne sposobnosti. Analizira se način donošenja rješenja o lišenju poslovne sposobnosti.

Znanstvene metode pomoću kojih će se analizirati jesu induktivna i deduktivna metoda te metoda kompilacije i deskripcije.

2. POJMOVNO ODREĐENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Prvenstveno je potrebno napraviti distinkciju između fizičke i pravne osobe kao nositelja prava i dužnosti. Stoga, kad se kao pravni subjekt pojavljuje živ čovjek, govori se o fizičkoj ili naravnoj osobi, dok u situaciji kad se radi o društvenoj tvorevini govori se o pravnoj osobi. Pravna sposobnost smatra se osnovnim svojstvom pravnog subjekta, ukoliko bi se u nekom trenutku pravnom subjektu, odnosno osobi oduzela pravna sposobnost, on bi prestao biti pravnim subjektom. Kad bi se fizičkoj osobi, oduzela pravna sposobnost, takva osoba s pravnog gledišta bi postala stvar. Kroz povijest je poznato kako su robovi bili smatrani stvarima, a ne osobama. To je s gledišta modernoga prava nedopustivo. U slučaju da se pravnoj osobi oduzme pravna sposobnost, pravna osoba prestala bi postojati (Klarić i Vedriš, 2014: 32-33). Drugo svojstvo koje posjeduje pravni subjekt jest poslovna sposobnost. „Poslovna sposobnost je svojstvo da se svojim vlastitim aktivitetom, dakle vlastitim očitovanjima svoje volje, stječu prava i obveze“ (Klarić i Vedriš, 2014: 33). Deliktna sposobnost nadalje označava odgovornost pravnog subjekta za svoja protupravna djelovanja. Deliktna sposobnost naziva se još i uračunljivost, odnosno ubrojivost.

2.1. Postanak i prestanak fizičke i pravne osobe

Fizičke osobe stječu pravnu sposobnost rođenjem, a gube je smrću. Pravna osoba stječe pravnu sposobnost danom nastanka sukladno posebnim propisima. Tako je člankom 4. Zakona o trgovačkim društvima (NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23) propisano da trgovačko društvo stječe pravnu sposobnost upisom u sudski registar.

Člankom 2. Zakona o ustanovama (NN 76/93, 29/97, 47/99, 35/08, 127/19, 151/22) propisano je da ustanova stječe svojstvo pravne osobe upisom u sudski registar ustanova.

2.2. Gradacija poslovne sposobnosti fizičke osobe

Kod poslovne sposobnosti postoje razlike između fizičke i pravne osobe jer kod pravne osobe ne može doći do ograničenja poslovne sposobnost zbog dobi, za razliku od fizičke osobe. Drugim riječima, prema Klariću i Vedrišu (2014: 35), u pravnoj sposobnosti nema gradacije, zato jer su svi ljudi pravni subjekti, odnosno svi ljudi su nositelji prava i dužnosti. Nasuprot tome, poslovna sposobnost ima funkciju zaštite pravnih subjekata, te postoji gradacija. Shodno tome, voljne dispozicije djeteta i odraslog čovjeka ne mogu se jednako uvažavati. Postoji

stupnjevanje poslovne sposobnosti, pa se tako razlikuje poslovna nesposobnost, ograničena i djelomična poslovna sposobnost, te puna poslovna sposobnost. Potpuna odnosno puna poslovna sposobnost stječe se prema hrvatskom pravnom poretku s navršenom osamnaestom godinom života. To se naziva punoljetnost. Svojstvo punoljetne osobe je da sam sklapa pravne poslove. Punoljetna osoba može se poslužiti ugovornim zastupnikom (najčešće odvjetnik). Maloljetna osoba koja sklopi brak postaje potpuno poslovno sposobna.

Ograničena poslovna sposobnost sljedeći je stupanj poslovne sposobnosti. Osobe s ograničenom poslovnom sposobnošću, u pravilu mogu same sklapati pravne poslove, no bitno je naglasiti kako takvi pravni poslovi vrijede tek onda kad i ako ih odobri zakonski zastupnik, kojeg ima takva osoba. Pravni poslovi koje sklapaju osobe s ograničenom poslovnom sposobnošću, nazivaju se šepavim pravnim poslovima (latinski *negotium claudicans*), jer takav posao kao da šepa dok zakonski zastupnik ne da svoje odobrenje.

Djelomična poslovna sposobnost postoji u slučaju kad su zakonom određeni poslovi koje osoba može sklapati, ali i u slučaju kad su osobi odlukom o lišenju poslovne sposobnosti zabranjeni određeni pravni poslovi. Prvi slučaj postoji kad „zakonski zastupnik ovlasti maloljetnika s petnaest godina i starijeg od petnaest godina za sklapanje određenog ugovora o radu, osim maloljetnika koji pohađa obvezno osnovno obrazovanje, maloljetnik je poslovno sposoban za sklapanje i raskidanje toga ugovora te za poduzimanje svih pravnih radnji u vezi s ispunjenjem prava i obveza iz toga ugovora ili u vezi s tim ugovorom (Zakon o radu, NN 93/14, 127/17, 98/19, 151/22, 64/23, članak 20.). Bitno je naglasiti kako se ovlaštenje daje isključivo u pisanom obliku. „Ovlaštenje bi moralo biti ovjereno kod javnog bilježnika. Zakonski zastupnik je roditelj, osim ako maloljetnik nema roditelje ili im je oduzeto roditeljsko pravo“ (Frntić et al., 2014: 156). Nadalje, treba napomenuti kako, nakon što maloljetnik dobije ovlaštenje on ima poslovnu sposobnost za sve što se tiče konkretnog ugovora o radu, uključujući i raspolaganje plaćom. Drugi slučaj se odnosi na kategoriju djelomično poslovno sposobnih osoba i njima je shodno tome dopušteno sklapati one pravne poslove koji izrijekom rješenja o lišenju poslovne sposobnosti nisu zabranjeni.

Potpuno poslovno nesposobne su one osobe koje uopće ne mogu same sklapati pravne poslove, a to su maloljetnici do navršene osamnaeste godine života (osim onih koji sklope brak), te je to i posljednja u nizu gradacija poslovne sposobnosti navode (Klarić i Vedriš, 2014: 38).

2.3. Puna poslovna sposobnost

Sukladno odredbama Zakona o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, članak 18.) poslovno sposobna osoba može vlastitim očitovanjima volje stvarati pravne učinke, a pritom je važno znati da poslovnu sposobnost fizička osoba stječe punoljetnošću, a pravna osoba danom nastanka, ako navedenim zakonom nije drukčije određeno. Osoba koja nije punoljetna može stvarati samo pravne učinke koji su određeni zakonom.

Umjesto osobe koja nema poslovnu sposobnost njezinu volju će očitovati njezin zakonski zastupnik ili skrbnik, a za pravnu osobu volju očituju njezina tijela u pravnim poslovima i postupcima koje poduzimaju u tome svojstvu. U slučaju da postoji sumnja je li osoba postupala u svojstvu tijela pravne osobe, smatrat će se da jest, ako treći nije znao niti je s obzirom na okolnosti imao dovoljno razloga posumnjati da ta osoba postupa u tom svojstvu.

„U Republici Hrvatskoj maloljetnici su do 18 godine, u pravilu, bez poslovne sposobnosti, a samim time i bez parnične sposobnosti. Dakle, oni sve do punoljetnosti ne mogu vlastitim očitovanjima volje stvarati bilo kakve pravne učinke, odnosno u parničnim postupcima ne mogu poduzimati bilo kakve parnične radnje. Njihovu materijalno pravnu i procesno pravnu volju nadomještaju njihovi zakonski zastupnici“ (Šimović, 2011: 1627). Poslovna sposobnost preduvjet je mogućnosti ostvarivanja svih osobnih prava. Poslovno sposobna osoba može sklapati ugovore, dati pristanak na liječenje, donositi odluke o tome gdje će živjeti, raspolagati svojom imovinom, podnositi tužbe i žalbe, sklapati brak, donositi odluke o priznanju majčinstva ili očinstva, podizati kredite, birati na parlamentarnim, predsjedničkim, lokalnim izborima ili glasati na referendumu, odnosno poduzimati sve pravne radnje koje odrasla osoba može poduzeti u svakodnevnom životu (Grđan, 2012: 5).

2.4 Ograničena poslovna sposobnost

Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23) u članku 85. u stavcima 1. i 2. donosi zakonski opseg i sadržaj instituta ograničene poslovne sposobnosti. Pa tako Obiteljski zakon navodi da dijete koje je navršilo petnaest godina života, te pritome zarađuje, on može poduzimati pravne radnje, odnosno sklapati pravne poslove, te preuzimati obveze, ali samo do visine novčanog iznosa koji je ekvivalent njegove zarade. Obiteljski zakon konstatira kako osoba (dijete u ovom slučaju) može raspolagati svojom zaradom, ali pod uvjetom da ne ugrožava svoje uzdržavanje. Međutim, ako pravni poslovi i pravne radnje bitno utječu na

njegova imovinska i osobna prava, za poduzimanje takvih poslova ili radnji potrebna je suglasnost roditelja, odnosno zakonskih zastupnika ukoliko je slučaj da roditelji istovremeno nisu i zakonski zastupnici.

2.5. Djelomična poslovna sposobnost

Ograničenje poslovne sposobnosti odavno se koristi kao sredstvo zaštite osoba koje zbog svog zdravstvenog stanja nisu u mogućnosti zaštititi vlastite interese i prava. Naravno, pojam zdravstvenog statusa u ovom kontekstu prvenstveno se odnosi na pitanja mentalnog zdravlja i dobrobiti. Oduvijek se vrednuje napredak određenog društva s obzirom na pristup najosjetljivijim skupinama, a u tu kategoriju svakako pripadaju i osobe s mentalnim poteškoćama (Majstorović i Šimović, 2018:65).

Pravni okvir ostao je u svojoj srži stoljećima gotovo nepromijenjen. Međutim, namjena se značajno promijenila. Donedavno se gotovo moglo tvrditi da je cilj ograničenja poslovne sposobnosti, kako god se to tada zvalo, zaštita društva od osobe s invaliditetom. Kako Korać Graovac i Čulo (2011: 65-109) navode, odrasle osobe s duševnim smetnjama predstavljaju posebno osjetljivu, a nadasve marginaliziranu i stigmatiziranu društvenu skupinu. Suvremeni koncept i pristup imaju za cilj zaštititi osobu s invaliditetom od društva, što znači da pravni sustav pruža zaštitu prvenstveno od osoba koje bi se nedolično ponašale prema takvoj osobi, ali i pod određenim okolnostima, osoba s invaliditetom je na neki način zaštićena od sebe. Nadalje, novi koncept zalaže se za sve dosljedniju integraciju u društvo. Poslovna sposobnost gubi se u određenom opsegu odlukom suda donesenom u posebnom, izvanparničnom postupku ako se utvrdi da je osoba zbog duševnih smetnji ili drugih uzroka nesposobna brinuti o osobnim potrebama, pravima i interesima ili da ugrožava prava i interese koja ugrožava prava i interese drugih osoba o kojima je dužna skrbiti. „Kod osoba lišenih poslovne sposobnosti mogu se primijeniti dva modela odlučivanja: model zamjenskog odlučivanja (*substitute decision-making*) te model odlučivanja uz podršku (*supported decision-making*). U našem pravnom sustavu i dalje prevladava model zamjenskog odlučivanja, prema kojem skrbnici (ali i sudovi) donose većinu odluka umjesto osoba lišenih poslovne sposobnosti. S druge strane, model odlučivanja uz podršku daje veću autonomiju u odlučivanju osobama lišenim poslovne sposobnosti te stavlja naglasak na podršku u donošenju odluka.“ (Kobali, 2022: 145)

Premda hrvatsko zakonodavstvo ne poznaje niti jedan drugi postupak po kojemu bi se osobu moglo lišiti poslovne sposobnosti osim onog predviđenog odredbama Obiteljskog

zakona pregledom sudske prakse uočava se da sudovi nerijetko u okviru određenog parničnog postupka proglašavaju osobu poslovno nesposobnom u tom postupku (Sokić, Uzelac, 2018: 16).

Obiteljski zakon u članku 234. (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23) navodi koje su pretpostavke za lišenje poslovne sposobnosti, zatim u kojem opsegu se osoba lišava poslovne sposobnosti, potom koji postupak prethodi lišenju poslovne sposobnosti, te na kraju koji je sadržaj rješenja o lišenju poslovne sposobnosti. U stavku 1. 234. članka Obiteljskog zakona navodi se da će sud u izvanparničnom postupku punoljetnu osobu koja zbog duševnih smetnji ili iz bilo kojih drugih razloga kad nije sposobna brinuti se za svoja prava i interese ili kad ugrožava prava i interese drugih osoba lišiti poslovne sposobnosti u tom dijelu. Stavak 2. članka 234. nadalje vrlo jasno iznosi stav kako se osoba ne može u potpunosti lišiti poslovne sposobnosti. Važno je i kako se navodi u stavku 3. članka 234. pribaviti odgovarajuće stručno mišljenje vještaka odgovarajuće grane medicine o samom zdravstvenom stanju osobe za koju se provodi postupak lišenja poslovne sposobnosti i o utjecaju toga stanja na njezine sposobnosti zaštite svojih prava ili pak o utjecaju toga stanja na ugrožavanje prava i interesa drugih osoba. Stavak 4. istog članka navodi kako će sud donošenjem rješenja o lišenju poslovne sposobnosti odrediti koji su to poslovi i koje radnje, koje osoba nije u stanju samostalno poduzeti u odnosu na osobno stanje te imovinu. Stavak 5. članka 234. navodi koji su to poslovi i radnje, koje osoba u odnosu na osobno stanje nije u stanju samostalno poduzeti, pa tako navodi da je to promjena osobnog imena, sklapanje i prestanak braka, roditeljstvo, odluke o zdravlju, mjestu prebivališta, odnosno boravišta, zapošljavanju i drugo. Dok se u članku 6. članka 234. navodi koje su to radnje i poslovi koje osoba nije sposobna samostalno poduzeti u dijelu raspolaganja i upravljanja imovinom, plaćom ili nekim drugim stalnim novčanim primanjima. Nadalje, stavak 7. članka 234. navodi kako će se rješenjem o lišenju poslovne sposobnosti odrediti točan iznos plaće, odnosno stalnog novčanog primanja, preko kojeg štićenik ne može samostalno raspolagati, te označiti imovinu i točan iznos preko kojeg štićenik ne može samostalno upravljati i raspolagati istom. Stavak 8. članka 234. navodi situaciju u kojoj je osoba lišena poslovne sposobnosti, ujedno i roditelj djeteta, a lišena je poslovne sposobnosti u dijelu u kojem nije u stanju ostvarivati adekvatnu roditeljsku skrb, tada nastupa mirovanje roditeljske skrbi. Stavak 9. članka 234. objašnjava kako osoba ima poslovnu sposobnost, te može samostalno poduzimati sve one poslove izuzev onih za koje je sud odredio da ih ne može samostalno poduzimati.

Da je netko doista poslovno nesposoban, utvrđuje se posebnim postupkom preko centra za socijalnu skrb. Tada se oformljuje posebna stručna komisija koja može utvrditi je li netko doista poslovno nesposoban (Novak, URL). Nadalje, osoba koja je potpuno nesposobna za rad i dalje može biti potpuno poslovno sposobna. Osoba koja je lišena poslovne sposobnosti može biti sposobna za rad. Bez poslovne sposobnosti pojedinac ne može samostalno upravljati svojim životom. Pod takvo samostalno upravljanje potpadaju sve pravne radnje koje pojedinac može samostalno poduzeti u svakodnevnom životu (Grđan, 2012:6).

„Neubrojivost (ili neuračunljivost) je stanje privremene prirode, dok je poslovna nesposobnost trajnija. Neubrojivost je stanje kada osoba nije u vrijeme počinjenja nekog kaznenog djela (ili prekršaja) bila sposobna shvatiti značenje svojeg postupanja ili nije mogla vladati svojom voljom. Taj je pojam važan radi utvrđivanja krivnje za počinitelje kaznenih djela ili prekršaja, jer neubrojiva osoba nije kriva i na nju se ne može primijeniti kaznena sankcija. Ako je osoba počinila kazneno djelo ili prekršaj u neubrojivom stanju to ne znači da nije poslovno sposobna“ (Grđan, 2012: 7).

2.6. Potpuna poslovna nesposobnost

Ranije definirana poslovna sposobnost osobi omogućava da vlastitim očitovanjem volje postiže dopuštene pravne učinke.

Prema svemu navedenom, osobe koje su potpuno nesposobne uopće nisu u mogućnosti same sklapati pravne poslove. U hrvatskom zakonodavstvu potpuno poslovno nesposobne osobe su maloljetnici do navršene osamnaeste godine života, naravno tu se izuzimaju maloljetnici koji sklope brak. Prema Obiteljskom zakonu iz 2003. godine potpuno poslovno nesposobne osobe su i one koje su to postale odlukom suda, odnosno one koje je sud lišio poslovne sposobnosti. Obiteljski zakon iz 2014. godine kao jednu od svojih najvećih izmjena naglašava i da se više ne dopušta osobi koja se zbog duševnih smetnji ili iz nekih drugih razloga nije u stanju brinuti sama za sebe lišiti u potpunosti poslovne sposobnosti. Klarić i Vedriš (2014: 38) objašnjavaju: „Štoviše, određuje preispitivanje po službenoj dužnosti svih donesenih odluka o potpunom lišenju poslovne sposobnosti radi vraćanja djelomične ili čak potpune poslovne sposobnosti (članak 557.). Revizija se ima obaviti u razdoblju 2015.-2020. godine.“

Hrabar et al. (2021:195) navode i: „Djeca su, u pravilu, do punoljetnosti potpuno poslovno nesposobna. Stoga, pravne radnje koje poduzimaju su pravno nevaljane i kao takve ne proizvode nikakav pravni učinak u pravnom prometu. Zbog toga djecu u pravnom prometu

zastupaju njihovi zakonski zastupnici koji nadomještaju materijalno pravnu volju koju ta djeca nisu sposobna sama oblikovati (roditelj/i, posvojitelj/i, individualni skrbnik). S obzirom na to da se parnična sposobnost pravnih subjekata veže uz njihovu poslovnu (ne) sposobnost, razumljivo je da djeca nemaju parničnu sposobnost. To znači da oni ne mogu samostalno pokrenuti obiteljske sudske postupke te u njima ne mogu poduzimati radnje s valjanim procesno pravnim učinkom. U tom ih pogledu također zastupaju njihovi zakonski zastupnici, koji u njihovo ime i za njihov račun poduzimaju sve radnje u postupcima, te tako supstituiraju nedostatak njihove procesno-pravne relevantne volje.“

2.7. Ništetnost i pobožnost pravnih poslova

Prema Zakonu o obveznim odnosima, za ugovore, ali i općenito za pravne poslove vrijede sljedeće pretpostavke valjanosti: pravna i poslovna sposobnost subjekta, valjano i suglasno očitavanje volje, moguća, dopuštena, određena ili određiva činidba, dopuštena osnova, ponekad određeni oblik pravnog posla. Ukoliko bi neka od pretpostavki nedostajala, pravni poslovi bi bili ili ništetni ili pobožni. Budući da je tema ovog rada poslovna (ne)sposobnost, uzet će se u obzir samo situacije gdje su stranke pravnog posla poslovno nesposobne. Prema Klariću i Vedrišu (2014: 137) ništetni su oni poslovi koji sklapanjem ne proizvode pravne učinke, koje bi, da su valjani trebali proizvesti. Kao razlozi ništavosti navode se nevaljanost i nesigurnost očitovanja volje, nemogućnost, nedopuštenost, neodređenost odnosno neodredivost činidbe, nepostojanje i nedopuštenost osnove, nedostatak potrebnog oblika, ali i poslovna nesposobnost. Ranije se naglasilo kako su poslovno nesposobne prema pozitivnim propisima u Republici Hrvatskoj: maloljetne osobe (osim onih koji sklope brak ili postanu roditeljem) te punoljetne osobe za koje bi bilo doneseno pravomoćno rješenje o lišenju poslovne sposobnosti. Ovdje ne pripadaju slučajevi ograničene poslovne sposobnosti koju posjeduju maloljetnici s navršenih 15 godina, ako stupe u radni odnos. Njihova domena valjanih pravnih poslova je u zadanom okviru raspolaganja svojom zaradom, odnosno imovinom (Klarić i Vedriš, 2014: 139). Pravna osoba može sklapati pravne poslove u pravnom prometu u okviru njene poslovne sposobnosti. No, tu se postavlja pitanje valjanosti pravnih poslova koje sklopi pravna osoba izvan okvira svoje poslovne sposobnosti.

Pravni poslovi koje bi sklopile pravne osobe izvan okvira njihove poslovne sposobnosti bili bi sankcionirani novčanom kaznom (članak 630. stavak 1. točka 5. i stavak 2., Zakon o trgovačkim društvima NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23) dok je prema prijašnjim

odredbama takav pravni posao bio ništetan. Kao primjer može se navesti situacija gdje zastupnik pravne osobe sklopi pravni posao, a pritom nedostaje suglasnost određenog tijela u pravnoj osobi, a takva suglasnost predviđena je statutom i upisana u sudski registar. Pobojnost je vrlo jasno definirana Zakonom o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, članak 276.) gdje je navedeno:“ (1) Za sklapanje pravovaljanog ugovora potrebno je da ugovaratelj ima poslovnu sposobnost koja se zahtijeva za sklapanje toga ugovora. (2) Ograničeno poslovno sposobna osoba može bez odobrenja svoga zakonskog zastupnika sklapati samo one ugovore čije joj je sklapanje zakonom dopušteno, odnosno sve ugovore čije sklapanje odlukom suda o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti nije zabranjeno. (3) Ostali ugovori tih osoba ako su sklopljeni bez odobrenja zakonskog zastupnika pobojni su, ali mogu biti osnaženi njegovim naknadnim odobrenjem.“

Primjer za pobojnost je slučaj gdje osoba s ograničenom poslovnom sposobnošću, sklopi ugovor kojega nije odobrio njezin zakonski zastupnik. Suugovaratelj ima pravo odustanka u roku od 30 dana od dana saznanja za ograničenu poslovnu sposobnost, odnosno izostanak odobrenja zakonskog zastupnika.

3. PRAVNA I DJELATNA SPOSOBNOST U STAROM RIMU

U današnjem modernom svijetu svaki čovjek je pravni subjekt. Čovjek je živo biće i ne može se smatrati stvari u pravnom prometu, međutim nije oduvijek bilo tako. Prema rimskom pravu nisu svi ljudi bili pravni subjekti, a ni mjera pravne sposobnosti nije bila jednaka. Tako su robovi bili objekti prava, što znači da su u pravnom prometu smatrani stvarima, navodi Horvat (2002:101). Rimljani su za oznaku položaja osobe, upotrebljavali naziv status, a punu pravnu sposobnost imao je isključivo čovjek sa kumulativno ispunjena tri statusa: položaj slobodna čovjeka (*status libertatis*), položaj rimskog građanina (*status civitatis*), te položaj u rimskoj obitelji (*status familias*) navode Boras i Margetić (1998: 70). Analogno tome ukoliko bi osoba izgubila pojedini status pravna sposobnost nije postojala u jednakoj mjeri. *Capitis deminutio manima* označava promjenu položaja u obitelji, *capitis deminutio media* označava situaciju gdje osoba više nije rimski građanin, dok *capitis deminutio maxima* označava gubitak slobode. Čak i osoba koja posjeduje sva tri navedena statusa, zbog raznih drugih okolnosti može biti ograničena u svojoj pravnoj sposobnosti. Među razlozima za ograničenje pravne sposobnosti fizičkih osoba u starom Rimu navode se: klasna i socijalna pripadnost, vjera, spol i umanjnje časti (Horvat, 2002: 116). Jedan od najbitnijih spomenika pravu u ljudskoj povijesti jest i Zakon XII ploča, a kako navode Hrabar et al., (2021: 355), on je uređivao „stavljanje pod posebnu vrstu zaštite (skrbi) umobolnika i rasipnika - *cura*. Razlikovalo se sklapanje pravnih poslova kojima se uvećava imovina i te su poslove osobe pod zaštitom mogle samostalno poduzimati. One poslove kojima se umanjivala imovina osobe pod zaštitom - šticećnici mogli su poduzimati samo uz dopuštenje skrbnika“ (Hrabar et al., 2021: 355).

3.1. Djelatna sposobnost i njezino ograničenje u starom Rimu

„U modernoj pravnoj znanosti pod djelatnom sposobnošću razumijeva se sposobnost da se vlastitim djelanjima stvaraju pravni učinci. Djelatna sposobnost dijeli se na poslovnu sposobnost, to jest na sposobnost sklapanja pravnih poslova i na deliktnu sposobnost (uračunljivost) to jest sposobnost odgovaranja za vlastita protupravna djelanja (delikte)“ (Boras i Margetić, 1998: 71). Kad se govori o ograničenju djelatne sposobnosti treba napomenuti da su razlozi za takvo ograničenje bili dob, spol, zdravstveno stanje i rasipništvo. Dob pojedinca kao stupanj zrelosti utvrđivao se od slučaja do slučaja, a taj akt manifestirao se oblačenjem muške toge, to se događalo najčešće između 14.-16. godine navodi Horvat (2002: 116). U klasično doba Rima postojali su sljedeći dobni stupnjevi: *infantes* (oni su potpuno djelatno

nesposobni, a radilo se o djeci do sedme godine. *Impuberes infantia maiores* su djeca od sedme do četrnaeste godine (odnosno djevojčice do 12 godina), oni su mogli sklapati pravne poslove, kojima su nešto dobivali, na primjer mogli su primiti darove, a svi ostali poslovi morali su biti pod nadzorom tutora. *Puberes* su bili potpuno poslovno dorasli, odnosno oni su bili pravno sposobni po civilnom pravu, a to je bilo prema ondašnjem zakonodavstvu sa 14 godina. Što se tiče spola, žene su i nakon doraslosti, doživotno bile pod tutorstvom (*tutela mulierum*), te bez tutora nisu mogle poduzimati neke važnije poslove (Horvat, 2002: 120). Kad se radi o zdravstvenom stanju valja napomenuti kako su postojala određena ograničenja, tako na primjer gluhonijema osoba nije mogla praviti usmenu oporuku niti druge poslove koji se sklapaju usmeno. „Duševno bolesni (*furiosi, dementes, mente capti*) bili su za vrijeme pomućenja uma potpuno djelatno nesposobni. Vlastitim djelovanjem nisu mogli stjecati, a niti su odgovorni za protupravna djelanja (delikti). Oni su već od doba Zakonika XII ploča stajali pod skrbništvom (*cura furiosi*). Djelatna nesposobnost zbog duševne bolesti počinjala je i prestajala s bolešću te se nije morala utvrđivati sudskom odlukom kao u modernom pravu. Zato su poslovi koje su preduzmali *furiosus* za vrijeme „svjetlih časova“ (*dilucida intervalla*) bili valjani“ (Horvat, 2002: 120). Rasipništvo je bio posljednji od znanih razloga zbog kojeg se osobu ograničavalo u djelatnoj (poslovnoj) sposobnosti. Rasipniku (*prodigus*) bilo je dozvoljeno sklapati pravne poslove koji su mu donosili obogaćenje, a zabranjeno je bilo sklapati pravne poslove kojima su umanjivali svoj imetak ili u slučaju da su željeli na sebe preuzeti obveze. Rasipnik (*prodigus*) mogao je na primjer sklapati brak i nasljediti nasljedstvo, međutim nije mogao praviti oporuku. Rasipnik je također bio stavljan pod skrbništvo (*cura prodigum*).

3.2. Pojam skrbništva u starom Rimu

U današnje vrijeme se često koristi fraza kako je obitelj, temeljna društvena zajednica, stup društva, kad postoje raznorazni mehanizmi zaštite osoba koje su na bilo koji način marginalizirane ili stavljene u nepovoljni položaj iz raznih okolnosti, u tom kontekstu može se reći kako je obitelj prvotna institucija socijalne skrbi. Kako navode Hrabar et al., (2021: 355), žena je bila ta koja je pružala skrb potrebitim članovima obitelji na način da se brinula o djeci, invalidima i nemoćnim starijim osobama. Rimsko pravo nije poznavalo diobu na pravnu i poslovnu sposobnost osoba. „Čovjek, homo ili persona imao je status slobodnog građanina ili roba. *Ius civile* je postavljao opseg slobode u kojem je osoba mogla djelovati sklopiti brak (*ius conubii*), sklapati pravne poslove (*ius commercii*), imati aktivno biračko pravo (*ius suffragii*) ili pasivno biračko pravo (*ius honorum*). Imati osobnu sposobnost slobode značilo je da će volja

osobe biti osnova za nastanak, promjenu ili prestanak nekog pravnog odnosa. Javnopravni, svečani, strogo formularni postupak sklapanja poslova bio je filter provjere računljivosti osobe“ (Hrabar et al., 2021: 355). Staro rimsko pravo poznavalo je institut skrbništva. Skrbnika-tutora moglo se imenovati na više načina: *pater familias* oporukom, magistrat kao predstavnik javne vlasti, a skrbnik je mogao biti određen i na temelju zakona. Važno je napomenuti da je da tutor skrbio samo o imovini osobe, dok su za brigu oko zdravlja i života štíćenika brinuli bliski srodnici. Tu se zapaža kako je imovinski aspekt bio veoma bitan jer je on omogućavao preživljavanje i nastavak loze u novoj generaciji.

4. POSTUPAK LIŠAVANJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Poslovna sposobnost stječe se punoljetnošću u pravilu s osamnaest godina čime osoba stječe sposobnost samostalno štiti svoja prava i interese i samostalno preuzimati obveze i za njih odgovarati. Uslijed nemogućnosti kognitivnog funkcioniranja i prepreka u ostvarivanju svojih prava i interesa te ukoliko su oni ugroženi, punoljetnim osobama se može oduzeti poslovna sposobnost i staviti ih pod skrbništvo (Maršavelski, 2006:111). Odluku o lišavanju poslovne sposobnosti donosi sud rješenjem nakon provedenog vještačenja, a postupak stavljanja pod skrbništvo i imenovanje skrbnika provode centri za socijalnu skrb.

Postupak za lišenje poslovne sposobnosti može pokrenuti sud po službenoj dužnosti. To će, primjerice, biti u slučaju kada je osoba u nekom sudskom postupku stranka, a sud posumnja da nije sposobna sudjelovati u tom postupku. Taj postupak može pokrenuti i nadležni Centar za socijalnu skrb, bračni drug, roditelji, djed i baka, djeca, unuci ili praunuci, odnosno braća i sestre, a sam postupak pokreće se ispunjenim zahtjevom za lišenje poslovne sposobnosti (prilog 1.). Slijedom navedenog ako neki član obitelji zatraži od Centra za socijalnu skrb da taj postupak umjesto njega pokrene, on neće kasnije, za vrijeme postupka, biti ovlašten povlačenjem prijedloga obustaviti postupak (Grđan, 2012). Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23) u članku 496. navodi koje su stranke u postupku radi lišenja i vraćanja poslovne sposobnosti:“ (1) Postupak radi lišenja poslovne sposobnosti može pokrenuti sud po službenoj dužnosti, centar za socijalnu skrb, bračni drug osobe prema kojoj se provodi postupak, njezini krvni srodnici u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi do drugog stupnja. (2) Postupak radi vraćanja poslovne sposobnosti može pokrenuti sud po službenoj dužnosti, osobe iz stavka 1. ovog članka, skrbnik uz odobrenje centra za socijalnu skrb ili osoba prema kojoj će se voditi postupak vraćanja poslovne sposobnosti.“

„Duševna bolest, duševni poremećaj, nedovoljna duševna razvijenost ili ovisnost nisu jedini razlozi za lišavanje poslovne sposobnosti. Jednako tako, postojanje tih poremećaja ne znači i automatski da osoba nije poslovno sposobna. Drugi razlozi mogu biti povezani, primjerice, uz dementna stanja kod starijih osoba. Također, u praksi se događa da i osobe sa težim tjelesnim invaliditetom mogu biti djelomično ili potpuno lišene poslovne sposobnosti“ (Grđan, 2012: 7).

Važno je istaknuti da je kod nekih europskih zemalja najčešći razlog za utvrđivanje poslovne nesposobnosti staračka demencija. Osim toga svakako se treba istaknuti teško oštećenje mozga izazvano ozljedama koje se dogode tokom prometnih nesreća. Samo mali udio odnosi se na odluke koje se temelje na dijagnozama duševne bolesti.

Samo sud može donijeti odluku koja se odnosi na lišenje poslovne sposobnosti. Od pokretanja sudskog postupka do pravomoćnosti sudske odluke osoba može imati privremenog skrbnika. To znači da ona ne može do završetka postupka, samostalno upravljati ili raspolagati svojom imovinom odnosno osobnim pravima. Odluku koja se odnosi na imenovanje privremenog skrbnika donosi nadležni Centar za socijalnu skrb za tu osobu.

Ipak navedene smetnje i poremećaji nisu dovoljni sami po sebi da bi se osobu lišilo poslovne sposobnosti, već te pretpostavke moraju biti ispunjene kumulativno. Kad se govori o drugim uzrocima, tu se misli primjerice na slabovidnost, gluhoću, nijemost i drugo. Vezano uz sam opseg lišenja poslovne sposobnosti, nužno je provesti medicinsko vještačenje. Sadržaj vještačenja, ujedno predstavlja stručno mišljenje o zdravstvenom stanju osobe za koju je pokrenut postupak kojim se provodi lišenje poslovne sposobnosti, naglasak vještačenja treba biti na orijentiran na funkcionalnim sposobnostima pojedinca, te Hrabar i Korać Graovac (2019: 150) navode „sama dijagnoza nije dovoljan razlog za lišenje poslovne sposobnosti, već tek posljedice te dijagnoze na sposobnosti osobe koja se lišava poslovne sposobnosti.“ Sud će na ročište kojim se donosi rješenje o lišenju poslovne sposobnosti prije svega pozvati osobu na čiju se inicijativu postupak provodi, zatim osobu o kojoj se provodi postupak, zatim posebnog skrbnika (ukoliko osoba nije imenovala opunomoćenika), te Centar za socijalnu skrb. Svaka od navedenih osoba može sudjelovati u izvođenju dokaza, ali i raspravi o rezultatima postupka. Vrlo je bitno pozvati i saslušati osobu o kojoj se provodi postupak. U slučaju da se osoba o kojoj se vodi postupak nalazi u psihijatrijskoj ustanovi, ustanovi socijalne skrbi ili je unutar zatvorskog sustava, zbog lišenja slobode, takva osoba ispitat će se u pravilu u toj ustanovi gdje se nalazi. Međutim, ukoliko osoba zbog zdravstvenog stanja nije u mogućnosti dati svoj iskaz, sud je dužan o tome sastaviti bilješku u spisu, te navesti razloge nemogućnosti davanja iskaza (Hrabar i Korać Graovac, 2019: 150). Treba napomenuti kako će sud saslušati osobu o kojoj se provodi postupak, ipak ta odredba izaziva mnoštvo nedoumica posebno kod osoba koje su psihički bolesne, odnosno smještene u psihijatrijsku ustanovu. Saslušanje kao takvo svodi se na razgovor o tome, kako bi se moglo utvrditi je li osoba orijentirana u vremenu i prostoru, te ima li spoznaju o naravi postupka koji se provodi (Bulka, 2007, URL). Sud može odgoditi donošenje odluke u slučaju da se osoba o kojoj se vodi postupak za lišenje poslovne sposobnosti pristane liječiti u zdravstvenoj ustanovi, a to je dužnost suda upozoriti osobu na tu mogućnost. Nakon završenog postupka sud donosi odluku koja se naziva rješenje o lišenju poslovne sposobnosti, a nju dostavlja osobi koja se lišava poslovne sposobnosti, njezinu posebnom skrbniku, zatim predlagatelju te centru za socijalnu skrb, a također imaju i mogućnost izjavljivanja pravnog

lijeka povodom tog rješenja. Dužnost centra za socijalnu skrb po primitku rješenja o lišenju poslovne sposobnosti je osobu o kojoj se donijelo rješenje staviti pod skrbništvo i imenovati joj skrbnika i to u roku od trideset dana, od dana kada je sudska odluka postala pravomoćna, navode Hrabar i Korać Graovac (2019:151). Centar za socijalnu skrb imenuje posebnog skrbnika rješenjem koje je u svojoj naravi upravni akt, a to rješenje sadrži opseg ovlasti i dužnosti koje posebni skrbnik ima prema osobi koja je u postupku lišenja poslovne sposobnosti. Dužnosti posebnog skrbnika jesu napose savjesno se brinuti o osobi, pravima i obvezama, te dobrobiti štíćenika. Poseban segment jest i upravljanje štíćenikovom imovinom, ali i briga o zaštiti interesa osobe o kojoj se vodi postupak pred sudom, ali i razmotriti želje, osjećaje i mišljenje dotične osobe. U rješenju centra za socijalnu skrb navest će se radnje koje je poseban skrbnik ovlašten poduzimati u ime štíćenika. Sve ostalo, za što posebni skrbnik nije ovlašten činiti, osoba poduzima samostalno (Bulka, 2007, URL).

Trajanje postupka pred sudom ovisi od slučaja do slučaja. Ima situacija da se postupak okonča za nekoliko mjeseci, a ima i situacija da traje i po nekoliko godina. Trajanje postupka svakako će ovisiti o interesu stranaka da se postupak okonča. Ako se stranke ne odazivaju na pozive za ročišta, to može produljiti trajanje postupka. Isto tako, ako se osoba ne odazove na liječnički pregled i misli da će time izbjeći lišenje poslovne sposobnosti, to će samo produljiti trajanje postupka.

4.1. Načela i prava u postupku lišenja poslovne sposobnosti

Načela postupka o lišenju poslovne sposobnosti govore o delikatnosti samog postupka, iz razloga jer se radi o statusnim pitanjima pojedinca. Prije svega, valja navesti da su postupci hitni, a same radnje se također provode po hitnom postupku. Rok za održavanje prvog ročišta je petnaest dana od dana kada je tužba ili prijedlog primljen na sudu, a o pravnom lijeku sud je dužan donijeti odluku u roku od trideset dana. Načelo oficijoznosti označava obligatornost suda da odluku ne smije temeljiti na priznanju, odricanju ili donijeti rješenje zbog izostanka. Načelo inkvizitornosti znači da sud ima ovlaštenje utvrđivati činjenice koje stranke nisu iznijele, a također može odlučiti da se dokazuju i činjenice koje su stranke priznale u postupku. Sud je, nadalje, dužan tijekom postupka osobito paziti na zaštitu prava i interesa djece, osoba s duševnim smetnjama ili osoba koje iz drugih razloga nisu sposobne brinuti o sebi i o svojim pravima i interesima, takve situacije vežu se uz načelo socijalnosti. Načelo nejavnosti znači da je javnost isključena u postupcima koji su vezani uz statusne stvari pojedinca (Džankić i Milas Klarić, 2010: 97).

Nadalje, prava osobe u postupku lišenja poslovne sposobnosti su sljedeća (HZJZ, URL):

- pravo biti prisutna na raspravi pred sudom – sud mora pozvati osobu na raspravu, osim kad postoje uistinu ozbiljni razlozi koji to onemogućavaju, osoba može pratiti tijek rasprave, razmatrati svoj spis, vidjeti tko je podnio prijedlog za lišenje poslovne sposobnosti i iz kojih razloga,
- pravo na informacije - sud mora obavještavati osobu o cijelom postupku i pravima na način na koji osoba to razumije,
- pravo biti saslušana pred sudom - osoba može iznijeti stav oko tog treba li osobu sud uistinu lišiti poslovne sposobnosti i dati svoje razloge za to,
- pravo iznositi dokaze sudu da je osoba poslovno sposobna - osoba može predložiti neke svjedoke koji će svjedočiti u njezinu korist (na primjer neke svoje prijatelje) i dati na razmatranje neke dokumente koji dokazuju poslovnu sposobnost,
- pravo aktivno sudjelovati u postupku – može na primjer postavljati pitanja svjedocima istraživačima,
- pravo dobiti sudsku odluku o lišenju poslovne sposobnosti i kopiju cijele dokumentacije – sud je dužan donijeti rješenje o lišenju poslovne sposobnosti u pisanom obliku i dostaviti ga osobi,
- pravo na pravnu pomoć - ako osoba treba pomoć u postupku može angažirati odvjetnika da ju zastupa, ako osoba nema financijskih sredstava može se obratiti zahtjevom za besplatnu pravnu pomoć nadležnom uredu državne uprave u županiji ili ispostavi ureda prema mjestu prebivališta (boravišta) podnositelja zahtjeva,
- ako osoba nema odvjetnika, centar za socijalnu skrb obavezno će imenovati posebnog skrbnika, pravnik s položenim pravosudnim ispitom, njegova uloga je da zastupa osobu na sudu tijekom postupka lišavanja poslovne sposobnosti, ali i u drugim postupcima do pravomoćne odluke o stavljanju osobe pod skrbništvo, dužnost mu je zaštita osobnih i imovinskih prava osobe. Slijedom navedenog sud je dužan pribaviti stručno mišljenje vještaka psihijatra o zdravstvenom stanju osobe i o utjecaju tog stanja na sposobnosti zaštite prava, i/ili na ugrožavanje prava i interesa drugih osoba. Vještak je dužan pregledati osobu i napisati svoj nalaz i mišljenje. Osoba ima pravo uvida u to mišljenje (HZJZ, URL).

Iako sud mora tražiti mišljenje vještaka, liječnika psihijatra i Centra za socijalnu skrb konačnu odluku donosi sud.

4.2 Vraćanje poslovne sposobnosti

Iako se u pravilu lišenje poslovne sposobnosti izriče na neodređeno vrijeme, ono ne mora biti trajno. Razlog tome je da ukoliko bi prestali razlozi zbog kojih je osobi oduzeta poslovna sposobnost, ujedno nastaje mogućnost da se poslovna sposobnost vrati (Hrabar i Korać Graovac, 2019: 151). Članak 502. Obiteljskog zakona (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23) navodi sljedeće: „(1) Ako prestanu razlozi iz članka 234. ovoga Zakona, sud će odlučiti o vraćanju poslovne sposobnosti osobi koja je prijašnjim rješenjem bila lišena poslovne sposobnosti. (2) Sud može odlučiti da osoba koja je bila lišena poslovne sposobnosti u manjem opsegu i sadržaju (djelomično vraćanje poslovne sposobnosti) ili da joj se poslovna sposobnost potpuno vrati.“ Treba napomenuti kako je osoba koja je lišena poslovne sposobnosti procesno sposobna pokrenuti postupak za vraćanje poslovne sposobnosti, ipak Obiteljski zakon u članku 503. stavlja određeno ograničenje: “Ako odbije prijedlog za potpuno ili djelomično vraćanje poslovne sposobnosti, sud može odlučiti da se prije isteka određenog roka, ali ne duljeg od godinu dana, ne može ponovno tražiti vraćanje poslovne sposobnosti ako iz ishoda postupka s velikom vjerojatnošću proizlazi da se za određeno vrijeme ne treba očekivati izlječenje ili znatno poboljšanje psihičkog stanja ili drugih okolnosti zbog kojih je osoba lišena poslovne sposobnosti.“ Ova zakonska odredba je čisto iz razloga procesne ekonomije, ali također i iz razloga rasterećenja sudova, jer je velika vjerojatnost kako će postupak završiti negativnim ishodom za podnositelja prijedloga. Velika sigurnost za štíćenika, odnosno osobu za koju se vodi postupak je situacija, odnosno odredba prema kojoj medicinsko vještačenje ne može provesti vještak koji je sudjelovao u postupku kad se osobi oduzimala poslovna sposobnost (Hrabar i Korać Graovac, 2019: 152).

5. SKRBNIŠTVO

Skrbništvo kao pravni institut obrađuje pravna grana obiteljskog prava. Pa tako Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23) u članku 218. definira skrbništvo kao: „oblik zaštite djeteta bez roditeljske skrbi, osobe lišene poslovne sposobnosti i osobe koja nije iz drugih razloga u mogućnosti štititi svoja prava i interese.“ O tome koliko je skrbništvo bitan institut suvremenog prava govori činjenica kako ga i sam Ustav Republike Hrvatske u svojim odredbama spominje kao institut od posebne skrbi države. Situacija o kojoj se treba posvetiti posebna pozornost, jest i činjenica da se svaka osoba može u budućnosti dovesti pod institut skrbništva i to zbog raznih događaja: zbog teže maligne bolesti, srčanog i moždanog udara, povrede mozga tijekom sportskih aktivnosti ili pak sudjelovanjem u prometnoj nesreći.

5.1. Vrste skrbništva

Skrbništvo kao pravni institut označava ukupnost obveza koju skrbnik ima prema osobi štíćeniku, napose zaštitu osobnih i imovinskih prava, ali i obvezu zastupanja odnosno zastupanje volje štíćenika u pravnom sustavu. Skrbnik je ujedno i zakonski zastupnik štíćenika. Postoji klasifikacija skrbništva, pa se tako razlikuje skrbništvo za maloljetne osobe, koje zapravo označava situaciju gdje se nadomješta nepostojeća roditeljska skrb. Skrbništvo za punoljetne osobe postoji u situaciji gdje osoba nije u stanju brinuti o sebi te ugrožava svoja, ali i prava drugih osoba. „Tradicionalni pravni koncept skrbi za punoljetne osobe polazi od pretpostavke da ta osoba mora biti lišena poslovne sposobnosti. Budući da lišenje poslovne sposobnosti znači umanj enje pravne samostalnosti štíćenika ograničenjem njegovih ljudskih prava ta se odluka donosi u sudskom postupku. Skrbnik punoljetne osobe lišene poslovne sposobnosti dužan je zaštititi osobna i imovinska prava te osobe te je stoga on nužno i njezin zakonski zastupnik u granicama ovlasti postavljenih rješenjem suda o opsegu(sadržaju) lišenja poslovne sposobnosti“ (Hrabar et al., 2021: 369). Treća vrsta skrbništva je posebno skrbništvo, a to je situacija gdje skrbnik za poseban slučaj nije dužan štititi cjelokupnost interesa te osobe koji uključuje praćenje prilika u kojima štíćenik živi, njegovih osobnih i imovinskih prava. Ovdje je skrbnik ograničen na zastupanje kad osobe već imaju skrbnika ili zakonskog zastupnika, ali zbog sukoba interesa gube ovlast na zastupanje, te se tada ovlast na zastupanje prenosi na skrbnika za poseban slučaj. Članak 241. Obiteljskog zakona (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23) navodi da će centar za socijalnu skrb imenovati posebnog skrbnika osobi u odnosu na koju je podnesen prijedlog za lišenje poslovne sposobnosti radi zaštite pojedinih osobnih i imovinskih prava i interesa.

5.2. Imenovanje skrbnika

Skrbnika imenuje centar za socijalnu skrb rješenjem. Kako bi osoba postala skrbnikom, moraju se kumulativno ispuniti određene pretpostavke, osoba prije svega treba imati osobine i sposobnosti kako bi obavljala skrbništvo, mora pristati na skrbništvo, ali najvažnije od svega je da je to za dobrobit štíćenika. Centar za socijalnu skrb u pravilu će roditelju punoljetnog djeteta ukoliko ispunjava gore navedene pretpostavke dati prednost pred ostalima i imenovati ga skrbnikom njegovog djeteta, gledajući najbolji interes osobe lišene poslovne sposobnosti, navode Hrabar et al., (2021: 372). Anticipirana naredba je određena javnobilježnička isprava kojom osoba prije lišenja poslovne sposobnosti odredi jednu ili više osoba za koje bi željela da se imenuju njezinim skrbnicima. Centar za socijalnu skrb tu će osobu imenovati ukoliko su sve pretpostavke za imenovanje skrbnika ispunjene. Postoji situacija da se skrbnikom imenuje osoba koja je zaposlena u centru za socijalnu skrb, ukoliko to zahtijevaju okolnosti slučaja, a nadasve ukoliko je pretežit interes štíćenika. Centar za socijalnu skrb ima dužnost upoznati štíćenika s osobom koju namjerava imenovati skrbnikom, a potom tražiti mišljenje osobe štíćenika o možebitoj osobi skrbnika. Centar takvo mišljenje može zatražiti od srodnika, od osoba bliskih osobi štíćenika, te od posebnog skrbnika.

5.3. Svojstva skrbnika

Obiteljski zakon vrlo decidirano navodi osobine koje nedostaju osobi da bi se imenovala skrbnikom, odnosno kako bi valjano obavljala skrbničke dužnosti. Slijedom navedenog, osoba ne može biti imenovana skrbnikom iz sljedećih razloga: „1. koja je lišena prava na roditeljsku skrb, 2. koja je lišena poslovne sposobnosti, 3. čiji su interesi u suprotnosti s interesima štíćenika, 4. od koje se, s obzirom na njezino ponašanje, ne može očekivati da će pravilno obavljati dužnosti skrbnika, 5. s kojom je štíćenik sklopio ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju, 6. s čijim je bračnim, odnosno izvanbračnim drugom štíćenik sklopio ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju“ (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, članak 248.). Sva ova ograničenja služe dobrobiti štíćenika, jer nesavjesna osoba skrbnik može zlorabiti svoje dužnosti na štetu štíćenika. Stoga, veoma je bitno izabrati savjesnu i odgovornu osobu koja će zastupati najbolje interese štíćenika, a uz to imati i dobar odnos sa štíćenikom.

5.4. Dužnosti skrbnika

Hrabar i Korać Graovac (2019: 158) navode koje su to opće dužnosti skrbnika, prije svega cilj svakog skrbništva jest uključenost štíćenika u društvo. Inkluzijom se želi prevenirati

stigmatizaciju osobe lišene poslovne sposobnosti te omogućiti takvoj osobi ovisno o njezinom stanju mogućnost odabira samačkog života, života sa srodnicima ili pak smještanje u socijalnu ili psihijatrijsku ustanovu. Također se želi punoljetnog štićenika uključiti u svakodnevni život i aktivnosti, sve u skladu s njegovim mogućnostima. Centralna obveza skrbnika je da se savjesno brine o osobnim i imovinskim pravima i obvezama, te dobrobiti štićenika u cilju unapređenja dobrobiti štićenika. Jedna od dužnosti je i “dužnost skrbnika razmotriti mišljenje, te želje i osjećaje štićenika prije nego što poduzme neku mjeru radi zaštite osobnih ili imovinskih interesa štićenika. Mišljenje štićenika nije apsolutno obvezujuće, a osnovni je kriterij jesu li želje štićenika na njegovu dobrobit“ (Hrabar i Korać Graovac, 2019: 158). Skrbnik je dužan o izvjesnim poduzetim mjerama sastaviti bilješku, a to je dio izvješća o radu skrbnika. Sljedeća dužnost je zastupanje štićenika u poduzimanju poslova i radnji u odnosu na poslove, odnosno u dijelu gdje je štićenik lišen poslovne sposobnosti. Skrbnik ima dužnost poduzimati sve mjere kako bi osigurao sredstva za životne potrebe štićenika. Obveza skrbnika je svakih šest mjeseci, ali i kad zatraži centar za socijalnu skrb podnijeti izvješće. Izvješće o svojem radu, ali također i izvješće o stanju imovine štićenika.

Budući da je pravo napredovalo u uvažavanju temeljnih ljudskih prava i dostojanstva ljudskih bića, Zakon je normirao situacije gdje je štićenik, bez obzira na postojanje rješenja o lišenju poslovne sposobnosti dao mogućnost da sam štićenik „može donijeti sljedeće odluke o osobnim stanjima: 1. priznavanje očinstva, 2. pristanak za priznavanje očinstva, 3. pristanak za sklapanje braka, 4. pristanak za razvod braka, 5. pristanak za stupanje u životnu zajednicu s osobama različitog ili istog spola te prestanak tih zajednica, 6. pristanak za posvojenje sukladno odredbama ovoga Zakona, osim u slučajevima u kojima sud donosi odluku koja zamjenjuje pristanak roditelja, 7. odluku o prekidu trudnoće, 8. odluku o sudjelovanju u biomedicinskim istraživanjima“ (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, članak 258.). Ovakav opseg autonomije štićenika, koji pripada u sferu strogo osobnih odnosa rezultat je preuzetih međunarodnih ugovora o pravima osoba s invaliditetom. Treba ipak uzeti u razmatranje kako je za pojedine izjave volje, ipak potrebno odobrenje skrbnika, kao u sljedećim slučajevima: „Osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja, brak može sklopiti uz odobrenje skrbnika.“ (Obiteljski zakon 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, članak 26., stavak 2.) ili u situaciji priznavanja očinstva i majčinstva osobe mlađe od šesnaest godina. U slučaju nepostojanja štićenikove anticipirane naredbe, gdje on primjerice nije naveo svoju volju za slučajeve sterilizacije, doniranja tkiva i organa, te mjerama za održavanje na životu (slučaj gdje prestanak medicinskih mjera dovodi do smrti) sud je taj koji može odlučiti na prijedlog

štićenika ili njegova skrbnika u izvanparničnom postupku (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, članak 260.). 160). Dužnost skrbnika je da imovinom štićenika upravlja kao dobar domaćin. Što označava zahtjev da imovinu prije svega očuva, a po mogućnosti uveća, osim ako umanjenje imovine nije nužno za dobrobit štićenika. Članak 261. stavak 2. Obiteljskog zakona (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23) navodi izvanredne poslove kojima se raspolaže imovinom ili pravima štićenika:“ Skrbnik može samo uz prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb poduzeti posao koji prelazi redovito poslovanje imovinom i pravima štićenika, a osobito: 1. otuđiti ili opteretiti štićenikove nekretnine, 2. otuđiti iz štićenikove imovine pokretnine veće vrijednosti i raspolagati štićenikovim imovinskim pravima.“ Bitno je naglasiti kako je potrebno prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb. Tim odobrenjem centar na neki način kontrolira zastupanje, odnosno raspolaganje imovinom na način da takvo raspolaganje bude za dobrobit štićenika, te ujedno vodi računa o načinu trošenja novčanih sredstava. Za ugovor o raspolaganju imovinom štićenika, odnosno osobe koja nema poslovnu sposobnost potrebno je pribaviti javnobilježnički akt, stoga je dužnost javnog bilježnika po službenoj dužnosti prije ovjere ugovora provjeriti postoji li uopće odobrenje centra za socijalnu skrb. Zakon o javnom bilježništvu (NN 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09, 120/16, 57/22 članak 53. definira sljedeće:“ (1) Javnobilježnički akt potreban je osobito za pravnu valjanost: 1. ugovora o raspolaganju imovinom maloljetnih osoba i osoba kojima je oduzeta poslovna sposobnost.“ Kao primjer navodi se situacija gdje će centar za socijalnu skrb odobriti prodaju nekretnine koja je u vlasništvu štićenika, ako su mu potrebni skupi lijekovi, a sredstva za financiranje tih medikamenata ne mogu se namiriti iz ostalih izvora. Dakle, gleda se pretežit interes osobe lišene poslovne sposobnosti, odnosno osobe štićenika. „Postoje i dodatna ograničenja za raspolaganje imovinom štićenika, pa tako zaposlenik centra i njegov bračni odnosno izvanbračni drug ne mogu sa štićenikom sklopiti ugovor o otuđenju ili opterećenju štićenikove imovine“ (Hrabar i Korać Graovac, 2019: 162). Kad se radi o namirenju, odnosno osiguranju sredstava za životne potrebe štićenika Obiteljski zakon jasno navodi da skrbnik koristi prihode štićenika, sredstva koja su dale osobe koje su po zakonu dužne uzdržavati štićenika ili sredstva socijalne skrbi.

5.5. Nadzor nad radom skrbnika, njegova prava i odgovornosti

Budući da je skrbništvo veoma kompleksan institut prava, koji s jedne strane nastoji zadovoljiti potrebe i interese štićenika, s druge strane mora postojati mehanizam kojim se nadzire rad skrbnika. Nadzor nad radom skrbnika postoji na način da je skrbnik dužan sastaviti izvješće o svom radu, zatim postoji mogućnost pritužbe na sam rad i djelovanje skrbnika, a

poseban mehanizam zaštite sastoji se u davanju suglasnosti centra za socijalnu skrb oko svih važnijih poslova i mjera koji prelaze redovitu upravu (Hrabar i Korać Graovac, 2019: 162). Kako bi se izbjegla pravna nesigurnost u prometu nekretnina, pozitivno pravo učinilo je vidljivim da je neka osoba lišena poslovne sposobnosti kao upozorenje trećima, tako Zakon o zemljišnim knjigama (NN 63/19, 128/22, članak 44.) navodi: „Zemljišnoknjižne zabilježbe upisuju se: kako bi učinile vidljivim osobne odnose, osobito ograničenja glede upravljanja imovinom (na primjer maloljetnost, skrbništvo, produženje roditeljskog prava, otvorenje stečaja i drugo) kao i druge odnose i činjenice određene zakonom, s učinkom da se nitko ne može pozivati na to da za njih nije znao niti morao znati.“ Osim navedenog dužnost skrbnika je kad god to zatraži centar za socijalnu skrb, a redovito svakih šest mjeseci podnijeti izvješće o svom radu. Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23 u članku 262. stavak 4.) navodi sljedeće: „U izvješću skrbnik mora navesti kako se brinuo o osobi štíćenika, njegovu zdravlju, zaštiti njegovih prava i dobrobiti, podatke o mjerama za samostalno osposobljavanje za život, podatke o upravljanju i raspolaganju štíćenikovom imovinom, o prihodima i rashodima štíćenika i druge podatke bitne za osobu štíćenika u proteklom razdoblju ovisno o dijelu u kojem je štíćenik lišen poslovne sposobnosti.“ Napretkom tehnologije i općenito razvojem društva, gdje se podrazumijeva da su muškarci i žene ravnopravni na tržištu rada, te se ne očekuje od žene da joj je primarna zadaća biti domaćica, te gdje se obitelj ne sastoji većinom od više generacija pod istim krovom, došlo se do situacije da je sve teže naći osobu skrbnika, te tada država, mora preuzeti odgovornost i iznaći rješenje. Tako u Obiteljskom zakonu (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, članak 263. stavak 1.) stoji: „Skrbnik ima pravo na mjesečnu naknadu ovisno o njihovom radu i zalaganju u zaštiti štíćenikovih prava i dobrobiti, o čemu ih je centar za socijalnu skrb dužan obavijestiti. „Ukoliko je međutim situacija gdje je skrbnik osoba koja je dužna uzdržavati štíćenika (tu pripadaju štíćenikovi krvni srodnici ravne loze, bračni odnosno izvanbračni drugovi, životni partneri ili neformalni životni partneri, očuh, maćeha, pastorak ili pastorka) takva osoba nema pravo na naknadu. Razlog tome je što se polazi od pretpostavke kako takve osobe obavljaju dužnost skrbnika u skladu s načelom obiteljske solidarnosti. Pravo na naknadu nema ni osoba koja je zaposlena u centru za socijalnu skrb, a takve poslove obavlja za vrijeme svojeg redovnog radnog vremena. Skrbnik za poseban slučaj (onaj koji nije zaposlen u centru za socijalnu skrb), dobiva jednokratnu naknadu, a ona se određuje prema složenosti i trajanju posla koji obavlja.

5.6. Prestanak dužnosti skrbnika

Po pravomoćnosti rješenja centra za socijalnu skrb o imenovanju skrbnika skrbnik preuzima skrbničke dužnosti, a prestanak skrbničkih dužnosti nastupa: 1. smrću skrbnika, 2. razrješenjem skrbnika dužnosti, 3. prestankom skrbništva. Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23) u članku 267. navodi slučajeve kada će se skrbnik razriješiti dužnosti, pa tako navodi da će centar za socijalnu skrb razriješiti dužnosti skrbnika: kad sam to zatraži, ako utvrdi da je u obavljanju dužnosti nemaran, ako utvrdi da ugrožava štićenikove interese, ako utvrdi da zlorabi svoje ovlasti te ako procijeni da bi za štićenika bilo korisnije da mu se imenuje drugi skrbnik.

5.6. Odluke nadležnih tijela o statusu osoba lišenih poslovne sposobnosti i njihovo upisivanje u maticu rođenih

Članak 251. Obiteljskog zakona (103/15, 98/19, 47/20, 49/23) navodi kako je dužnost centra za socijalnu skrb po izvršnosti rješenja o stavljanju pod skrbništvo i o prestanku skrbništva, zatim rješenje o imenovanju i razrješenju osobe skrbnika dostaviti matičaru radi upisa u maticu rođenih i zemljišnoknjižnom odjelu općinskog suda na području kojega štićenik ima nekretnine radi zabilježbe činjenice da se osoba nalazi pod skrbništvom i činjenice opsega lišenja poslovne sposobnosti, odnosno brisanja takve zabilježbe iz zemljišne knjige. Rok u kojem centar za socijalnu skrb mora dostaviti rješenje o stavljanju pod skrbništvo i ostala rješenja koja se tiču skrbništva je kratak i iznosi osam dana. Matičar mora odluku kojom se netko stavlja pod skrbništvo odmah po primitku upisati u maticu rođene osobe, jer je to vrlo bitno za pravni promet (prilog 2.).

7. LIŠAVANJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI U SUDSKOJ PRAKSI

Kao primjer sudske prakse vezano za postupak lišavanja poslovne sposobnosti bit će objašnjena Odluka Ustavnog suda broj: U-III/2404/2016 od 20. veljače 2019. godine (prilog 3.).

Ovom Odlukom ukinuto je rješenje Županijskog suda u Zagrebu broj: 10 Gž-7795/15-2 od 8. ožujka 2016. i rješenje Općinskog suda u Puli-Pola, Stalne službe u Rovinju - Rovigno broj: R1 Ob-53/15-22 od 29. srpnja 2015.

Navedenim rješenjem Općinskog suda odlučeno je da se podnositelj u potpunosti lišava poslovne sposobnosti. „Podnositelj u ustavnoj tužbi navodi da su mu osporenim rješenjem povrijeđena ustavna prava zajamčena člancima 14. stavkom 2., 35., 48., 64. stavkom 4., 65. stavkom 1. i 117. stavkom 3. (115. stavkom 3.) Ustava Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10 i 5/14)“ kojima se svakom građaninu Republike Hrvatske jamče prava i slobode, bez ikakvih diskriminatornih postupaka, jamči se poštovanje i pravna zaštita osobnog i obiteljskog života, zatim se jamči pravo vlasništva. Poseban naglasak se stavlja na zaštitu djece i nemoćnih osoba, a budući da je Republika Hrvatska obvezna primjenjivati i međunarodno pravo, Ustav Republike Hrvatske jasno navodi kako sudovi moraju suditi na temelju Ustava, zakona, međunarodnih ugovora, te drugih važećih izvora.

Iz sadržaja tužbe vidljivo je da podnositelj smatra povrijeđenim i članak 29. stavak 1. Ustava. Također navodi i povrede članka 6. i 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NNMU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17).

Centar za socijalnu skrb podnio je Općinskom sudu prijedlog radi lišenja poslovne sposobnosti podnositelja, uz obrazloženje da je narušenog zdravstvenog stanja. Rješenje je obrazloženo sukladno nalazu vještaka koji navodi da se podnositelj nije u stanju brinuti o svojim osobnim potrebama, pravima i interesima te ga stoga treba u potpunosti lišiti poslovne sposobnosti, navodeći i okolnost da podnositelj može ugroziti prava i interese drugih osoba, kao i činjenicu da nije raspravno sposoban, što znači da se ne može izjašnjavati postupku pred sudom. Županijski sud je odbio žalbu podnositelja navodeći kako je prvostupanjski sud donio ispravnu odluku o potpunom lišavanju poslovne sposobnosti temeljem pravilno provedenog dokaznog postupka. U ustavnoj tužbi podnositelj navodi kako nije vidljiva uzročna posljedična veza koja je po zakonu nužna kako bi se donio zaključak o potrebi lišenja te na koji konkretan način podnositelj nije sposoban samostalno se brinuti o svojim potrebama, pravima i interesima, kao i vezu između potrebe zaštite osobe i njezinog lišavanja poslovne sposobnosti. O opsegu u kojem je stranku potrebno lišiti poslovne sposobnosti, vodeći se osnovnim načelom o nužnosti

i proporcionalnosti mjere, nije bilo riječi. Sudovi su odbili zahtjev podnositelja da se sasluša protustranka kao i da se sasluša sin protustranke budući da je vještak dao mišljenje da protustranka nije raspravno sposobna.

Ustavni sud donio je odluku na osnovi članka 29. stavka 1. i članka 35. Ustava (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14), članka 6. stavka 1. i članka 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17). Smisao odredbi gore navedenih članaka Ustava i Konvencije sastoji se u tome da se naglasak stavlja na zaštitu temeljnih ljudskih prava i sloboda, te posebno na poštovanje privatnog i obiteljskog života, kao i odredba da se javna vlast neće miješati u privatnu sferu pojedinca, osim u slučaju kad je to neizbježno i prijeko potrebno, između ostalog radi zaštite zdravlja, ali i prava i interesa drugih. Navodi se pravo na suđenje u razumnom roku na temelju zakona, od strane neovisnog i nepristanog suda. U obrazloženju svoje odluke, između ostaloga Ustavni sud navodi kako se obiteljskim pravom štiti i ljudsko dostojanstvo, između ostaloga i proglašenjem osoba nesposobnim za rasuđivanje, upravo iz razloga jer svojim postupcima mogu ugroziti svoju osobnost, svoja prava i interese, a ponekad i prava i interese drugih osoba. „Ustavni sud podsjeća da u odnosu na poštovanje osobnog života država ima negativne i pozitivne obveze. Negativne obveze obuhvaćaju dužnost države da se suzdrži od miješanja u osobni život pojedinaca, osim u slučajevima propisanim Ustavom i zakonom i u skladu s načelom razmjernosti (članak 16. Ustava), razmatranim u svjetlu pravila koja vrijede u demokratskoj državi (članak 1. stavak 1. Ustava). Kad je riječ o pozitivnim obvezama države Ustavni sud primjećuje, međutim, da je ustavni pojam poštovanja osobnog života neodređen. Stoga se uvijek mora voditi računa da se tumačenja obveze države na poštovanje tog života mogu razlikovati od slučaja do slučaja. Ustavni sud smatra da država ima slobodu prosudbe pri uređivanju tog pitanja odnosno pri odlučivanju o tome koje aktivnosti ili mjere treba poduzeti radi ostvarivanja ustavnog jamstva iz članka 35. Ustava, pri čemu se uvažavaju i postojeće mogućnosti društvene zajednice i njezinih pojedinaca.“ Slijedom gore navedenih članaka Ustava i Konvencije pojedinac ima jamstvo neosnovanog miješanja države u pravo na nesmetan obiteljski život, a upravo su gore navedene odluke Općinskog i Županijskog suda povrijedile to pravo, jer je Ustavni sud pri donošenju svoje odluke u obzir uzeo i odluke Europskog suda za ljudska prava, a načelno je stajalište tog suda kako oduzimanje poslovne sposobnosti može dovesti do miješanja u privatni život pojedinca te da „odluke nadležnih tijela država-članica, u mjeri u kojoj mogu utjecati na prava zaštićena člankom 8. stavkom 1. Konvencije, moraju biti nužne u demokratskom društvu, to jest opravdane

neposrednom društvenom potrebom i, osobito, razmjerne legitimnom cilju koji se želi postići.“ Ustavni sud nadalje smatra kako u postupovnom smislu nije bilo pravičnog postupka budući da se postupak mora okončati u razumnom roku, da osoba koja se lišava poslovne sposobnosti mora sudjelovati u tom postupku osobno te da joj se dostavljaju rješenja u vezi s postupkom, kao i da se osigura kontradiktornost postupka kroz aktivno sudjelovanje skrbnika. Nužna postupovna sigurnost nalaže da se u vezi s tim rizik proizvoljnog odlučivanja svede na minimum. U postupku se mora osigurati jednakost stranaka, između ostalog u korištenju procesnih sredstava što je jedan od bitnih elemenata prava na pravično suđenje. Ustavni sud nije pronašao objektivno opravdanje zašto sud nije barem pokušao saslušati podnositelja i njegovog sina u postupku. Iz svega navedenog evidentno je kako se olako osobi oduzela poslovna sposobnost na temelju jednog medicinskog vještačenja. Prije svega, sud je počinio proceduralnu pogrešku u smislu da stranku nije saslušao, a niti njezinog sina. Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23), prema temeljnim načelima skrbništva za punoljetne osobe, navodi u članku 233. stavak 1. kako se prije donošenja odluke o lišenju poslovne sposobnosti i skrbničkoj zaštiti treba provesti zaštita osobe s invaliditetom drugim sredstvima i mjerama predviđenim posebnim propisima. Isti članak 233. Obiteljskog zakona u stavku 2. navodi kako je u provođenju skrbničke zaštite bitno težiti što je moguće manjim ograničenjima prava šticećenika. Stavak 3. navodi sljedeće:“ U postupanju sa šticećenikom moraju se uzeti u obzir osobnost te sadašnji ili ranije izraženi stavovi osobe, kao i zaštita njezina dostojanstva i dobrobiti.“ Iz ovog primjera je vidljivo kako je osoba lišene poslovne sposobnosti očito imala dobre odnose sa sinom, uzimajući u obzir činjenicu da je sklopila ugovor o dosmrtnom uzdržavanju, što ukazuje na veliki propust suda da u postupku sasluša samu osobu i svjedoka (u ovome slučaju sina), naravno ukoliko okolnosti to dopuštaju, u ovom slučaju nije bilo prepreke da se to učini. Nadalje, oduzimanje poslovne sposobnosti osobi, koja već ima sklopljen ugovor sa sinom o dosmrtnom uzdržavanju, ne samo da predstavlja zadiranje u vlasničke odnose, nego i nameće odgovor, da osoba ima već blisku osobu koja o njoj skrbi pa je ponovno upitno lišenje poslovne sposobnosti. Kao najvažnije nameće se stav da se institut lišavanja poslovne sposobnosti treba koristiti samo u slučajevima, kada je to zaista potrebno jer se time direktno zadire u osnovna ljudska prava, ograničavanjem osobe koja se lišava poslovne sposobnosti i stoga treba individualniji pristup, jer je svaki slučaj poseban.

8. ZAKLJUČAK

Ograničenje poslovne sposobnosti odavno se koristi kao sredstvo zaštite osoba koje zbog svog zdravstvenog stanja nisu u mogućnosti zaštititi vlastite interese i prava. To je institut koji je bio prepoznat i u antička vremena. Ono što je neshvatljivo modernom čovjeku je da je pravna sposobnost koja u današnje vrijeme pripada svakom čovjeku samom činjenicom rođenja, a ujedno je i preduvjet poslovnu sposobnost, u davna vremena ovisila o klasnoj pripadnosti, vjeri ili spolu. Razvojem društva, tehnologije i općim napretkom odbačena su u potpunosti takva stajališta. Pozitivno zakonodavstvo Republike Hrvatske otišlo je u korak sa zapadnoeuropskom pravnom tradicijom maksimalno poštujući pritom razne konvencije o zaštiti ljudskih prava, na način da je Obiteljski zakon odbacio odredbu prema kojoj je moguće osobu u potpunosti lišiti poslovne sposobnosti. Prema tome, na taj se način želi maksimalno omogućiti svakom čovjeku da ima pravo na privatnu sferu u koju država ne smije zadirati. Uloga države u tome kontekstu je isključivo u ulozi zaštite i to kroz institut skrbništva kojim se također uvijek želi gledati najbolji interes pojedinca. Prema tome, sam postupak lišavanja poslovne sposobnosti pretpostavlja demokratska načela, uzimajući u obzir mišljenja medicinske struke kao pravno relevantna, a ipak zadržavajući primat suda da je jedino u njegovoj jurisdikciji donošenje rješenja o lišenju poslovne nesposobnosti. Bitno je naglasiti da će sud takvo rješenje donijeti samo u slučaju ako postoji dovoljno dokaza da osoba nije sposobna brinuti se sama o sebi i sama donositi odluke i/ili ako svojim postupcima ugrožava druge o kojima je dužna skrbiti. Sud je dužan pažljivo razmotriti sve predložene dokaze i donijeti svoju odluku na temelju rezultata cjelokupnog postupka. Izmjenom Obiteljskog zakona rješenjem o lišenju poslovne sposobnosti sud će odrediti radnje i poslove koje osoba nije sposobna samostalno poduzeti u odnosu na osobno stanje te imovinu, za razliku od prijašnjih vremena kad se osoba lišavala u potpunosti poslovne sposobnosti. Druge poslove i radnje koji nisu navedeni u rješenju suda osoba može samostalno obavljati bez skrbnika. Kao bitna implikacija stanja pojedinca kojemu je donijeto rješenje o lišenju poslovne sposobnosti jest činjenica da takva promjena mora biti dostupna u matičnim knjigama i zemljišnim knjigama kako bi treće osobe imale potpuno povjerenje u pravni sustav. Zaključno je obrazložena presuda Ustavnog suda kojom se narušeno pravo pojedinca ispravlja i štiti poništavanjem sudskih odluka, uzimajući u obzir tekovine ustavnog poretka Republike Hrvatske, koja uz sam Ustav ima i međunarodne konvencije koje su samom ratifikacijom inkorporirane i dijelom su hrvatskog pravnog poretka.

9. POPIS LITERATURE

1. Boras, M., Margetić, L. (1998) *Rimsko pravo*. Rijeka:Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
2. Bulka, Z. (2007) *Poslovna sposobnost i postupak lišenja poslovne sposobnosti*, Zagreb: IUS INFO. URL:<https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/poslovna-sposobnost-i-postupak-lisenja-poslovne-sposobnosti>[pristup: 26. 08. 2023.]
3. Centar za socijalnu skrb Slavonski Brod, URL: <https://czsssb.hr/wp-content/uploads/2020/09/obrazac-zahtjev-za-lisenje-posl.-sposobnosti.docx> [pristup: 23. 08. 2023.]
4. Džankić, J., Milas Klarić, I. (2010) Uloga skrbnika u zaštiti osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti.*Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, Vol. 44 No. 88, str. 89-110
5. Frntić et al., (2014) *Detaljni komentar Zakona o radu*.Zagreb: Radno pravo
6. Grđan, K. (2012) *Poslovna sposobnost je pravo na život - praktični vodič za očuvanje poslovne sposobnosti*, Zagreb: Sjaj - udruga za društvenu afirmaciju osoba s duševnim smetnjama
7. Horvat, M. (2002) *Rimsko pravo*.Zagreb: Pravni fakultet Zagreb
8. Hrabar, D.,Korać Graovac, A. (2019) *Obiteljsko pravo i matičarstvo*. Zagreb: Narodne Novine.
9. Hrabar et al. (2021) *Obiteljsko pravo*. Zagreb: Narodne Novine
10. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2019) Lišenje poslovne sposobnosti i stavljanje pod skrbništvo.URL:<https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2022/06/Letak-1-Lis%CC%8Cenje-poslovne-sposobnosti.pdf> [pristup: 22.06.2023.]
11. Klarić, P., Vedriš, M. (2014) *Građansko pravo*, 14. izdanje. Zagreb: Narodne Novine.
12. Kobali, B. (2022) Problematika poslovne sposobnosti kod osoba s intelektualnim teškoćama u postupcima radi lišenja i vraćanja poslovne sposobnosti. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, Vol. 13., No. 1., str. 137-160.
13. Korać Graovac, A., Čulo, A. (2011) Konvencija o pravima osoba s invaliditetom - novi pristup shvaćanju prava osoba s duševnim smetnjama. U: Karlović, T., ur. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 61(1), str. 65-109.
14. Majstorović, I., Šimović, I. (2018) The scope of the deprivation of legal capacity as a precondition for the protection of rights and dignity of persons with disabilities.*Ljetopis socijalnog rada*, 25 (1), str. 65-86.

15. Maršavelski, A. (2006) Skrbništvo za osobe lišene poslovne sposobnosti (s povijesnim osvrtom). *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 40 (82), str. 111-125.
16. Narodne Novine, URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_02_26_855.html[pristup: 10. 08. 2023.]
17. Novak, S.(2022) *Poslovna sposobnost*. Zagreb: Udruga za razvoj internetskih sadržaja Hoću Stranicu. URL:<https://www.mojevrijeme.hr/magazin/2021/07/sto-kada-starija-osoba-vise-ne-moze-odlucivati-o-novcu-niti-se-potpisati/> [pristup: 22.06.2023.]
18. Obiteljski zakon. NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23
19. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-4536/2012 od 14. siječnja 2016. (NN 13/2016)
20. Sokić, K., Uzelac, J. (2018) Imovinskopravni položaj osoba lišenih poslovne sposobnosti, *FIP - Financije i pravo*, 6 (2), str. 7-32.
21. Šimović, I. (2011) Utjecaj dobi na poslovnu i parničnu sposobnost. U: Karlović, T., ur. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 61 (5), str. 1625-1686.
22. Ustav Republike Hrvatske. NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
23. Zakon o javnom bilježništvu. NN 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09, 120/16, 57/22
24. Zakon o obveznim odnosima. NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22
25. Zakon o radu. NN 93/14, 127/17, 98/19, 151/22, 64/23
26. Zakon o trgovačkim društvima. NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23
27. Zakon o ustanovama. NN 76/93, 29/97, 47/99, 35/08, 127/19, 151/22
28. Zakon o zemljišnim knjigama. NN 63/19, 128/22

10. POPIS PRILOGA

1. Zahtjev za pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti
2. Upis bilješki o skrbništvu u maticu rođenih
3. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj U-III/2404/2016

PRILOZI

Prilog 1.

CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB SLAVONSKI BROD	Prostor za prijemni pečat:
Zahtjev za pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti	

Molim pročitajte tekst prije popunjavanja, radi uvida u informacije i podatke vezane za ovaj zahtjev, kako biste točno odgovorili na sva pitanja i predali sve potrebne dokumente, jer ukoliko ne odgovorite na sva pitanja ili ne dostavite sve potrebne dokumente može se dogoditi da se po ovom zahtjevu ne može postupiti.

PODACI O OSOBI KOJA PODNOSI ZAHTJEV

Ime i prezime	
Odnos s korisnikom	
Adresa	
Broj telefona	

1. OSOBNI PODACI O OSOBI ZA KOJU SE PODNOSI ZAHTJEV

Ime i Prezime	
Datum i mjesto rođenja	
OIB	
Ime oca i majke	
Adresa prebivališta	
Adresa boravišta	
Broj telefona	
Bračni status	
Zanimanje	

Zaposlen, ako DA gdje	
Osobni dohodak	
Mirovina	
Udržavanje	
Razne naknade	
Samostalna djelatnost	
Poljoprivreda	
Ostali prihod	
Da li je korisnik bilo kojeg oblika pomoći kod ovog Centra	
Da li živi u vlastitoj obitelji	

2. PODACI O ČLANOVIMA KUĆANSTVA

Ime i prezime	Datum rođenja	Srodstvo	Prihod (okvirno)

3. PODACI O IMOVINI

Nekretnine	
Osobno vozilo	
Dionice	
Udio u fondu	
Štedna knjižica	
Tekući račun	
Drugo	

Izjavljujem da su navedeni podaci po mojem saznanju istiniti, a za namjerno davanje neistinitih ili nepotpunih informacija mogu snositi zakonske posljedice.

Slažem se da se gornji podaci koriste u rješavanju mogeg zahtjeva, kao i na drugi način u skladu sa zakonom i strukom, te da se mogu provjeriti i kod drugih izvora.

U Sl. Brodu _____

Potpis podnositelja zahtjeva

Prilog uz zahtjev popis potrebne dokumentacije

**POPIS DOKUMENTACIJE POTREBNE ZA
POKRETANJE POSTUPKA LIŠENJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI**

1. Prijedlog za pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti
2. Rodni list ili izvadak iz matice rođenih za osobu za koju se predlaže pokretanje postupka
3. Domovnica za osobu za koju se predlaže pokretanje postupka
4. Preslika osobne iskaznice za osobu za koju se predlaže pokretanje postupka
5. Novija liječnička dokumentacija – posebno nalaz psihijatra iz kojeg je vidljivo da je potrebno pokrenuti postupak za oduzimanje poslovne sposobnosti
6. Odrezak zadnje mirovine ili potvrda HZMO o visini mirovine za osobu za koju se predlaže pokretanje postupka, rješenje o ostvarivanju prava na mirovinu
7. Potvrda o visini dohotka (Porezna uprava)za osobu za koju se predlaže pokretanje postupka
8. Izvadak iz zemljišne knjige ili uvjerenje Općinskog suda Zemljišno-knjižnog odjela o vlasništvu nad nekretninama osobe za koju se predlaže pokretanje postupka
9. Uvjerenje Policijske uprave o vlasništvu vozila osobe za koju se predlaže pokretanje postupka

10. Preslika štedne knjižice, potvrde o udjelu u fondu, potvrde o vlasništvu dionica (ako osoba za koju se predlaže pokretanje postupka ima u vlasništvu isto)
11. Preslika kartice tekućeg računa osobe za koju se predlaže pokretanje postupka
12. Dokaz o kreditima i dugovima ako ima
13. Preslika zdravstvene iskaznice i kartice dopunskog

Izvor: Centar za socijalnu skrb Slavonski Brod, URL

Prilog 2.

31.1. O stavljanju pod skrbništvo, u rubriku »Naknadni upisi i bilješke« upisuje se: »Stavljen (a) pod skrbništvo zbog _____ pravomoćnim rješenjem

(naziv i sjedište nadležnog centra za socijalnu skrb, broj i datum rješenja)

Za skrbnika postavljen _____.«
(osobno ime i adresa skrbnika)

(mjesto, datum i potpis matičara)

31.2. U slučaju prestanka skrbništva, u rubriku »Naknadni upisi i bilješke« upisuje se: »Na temelju pravomoćnog rješenja _____

(naziv i sjedište nadležnog centra za socijalnu skrb, broj i datum rješenja)

skrbništvo je prestalo dana _____.«
(dan pravomoćnosti rješenja)

(mjesto, datum i potpis matičara)

Izvor: Narodne Novine, URL

Prilog 3.

Odluka:

U-III/2404/2016

Zbirni podatci

Broj odluke: U-III/2404/2016
Datum odluke: 20.02.2019
Vrsta odluke: Odluka
[Poveznica do dokumenta na portalu IUS-INFO](#)

Tekst

Broj: U-III-2404/2016

Ustavni sud Republike Hrvatske, u Prvom vijeću za odlučivanje o ustavnim tužbama, u sastavu sudac Branko Brkić, predsjednik Vijeća, te suci Andrej Abramović, Mario Jelušić, Lovorka Kušan, Josip Leko i Goran Selanec, članovi Vijeća, u postupku koji je ustavnom tužbom pokrenuo A. B. iz Rovinja, kojeg zastupa Nela Bodrožić Selak, posebna skrbnica Centra za posebno skrbništvo, Dislocirane jedinice Rijeka, na sjednici održanoj 20. veljače 2019. jednoglasno je donio

O D L U K U

I. Ustavna tužba se usvaja.

II. Ukidaju se:

- rješenje Županijskog suda u Zagrebu broj: 10 Gž-7795/15-2 od 8. ožujka 2016. i

- rješenje Općinskog suda u Puli-Pola, Stalne službe u Rovinju - Rovigno broj: R1 Ob-53/15-22 od 29. srpnja 2015.

III. Predmet se vraća Općinskom sudu u Puli-Pola, Stalnoj službi u Rovinju - Rovigno na ponovni postupak.

O b r a z l o Ź e n j e

I. POSTUPAK PRED USTAVNIM SUDOM

1. Pravodobnu i dopuštenu ustavnu tužbu podnio je A. B. iz Rovinja (u daljnjem tekstu: podnositelj) kojeg zastupa Nela Bodrožić Selak, posebna skrbnica Centra za posebno skrbništvo, Dislocirane jedinice Rijeka.

Ustavna tužba podnesena je u povodu rješenja Županijskog suda u Zagrebu (u daljnjem tekstu: Županijski sud) broj: 10 GŽ-7795/15-2 od 8. ožujka 2016. kojom je odbijena kao neosnovana žalba podnositelja protiv rješenja Općinskog suda u Puli-Pola, Stalne službe u Rovinju - Rovigno (u daljnjem tekstu: Općinski sud) broj: R1 Ob-53/15-22 od 29. srpnja 2015.

Rješenjem Općinskog suda odlučeno je da se podnositelj u potpunosti lišava poslovne sposobnosti (točka I) i da se rješenje dostavlja Zemljišnoknjižnom odjelu tog suda radi zabilješke lišenja poslovne sposobnosti u zemljišnim knjigama koje će se provesti po pravomoćnosti tog rješenja (točka II).

2. Podnositelj u ustavnoj tužbi navodi da su mu osporenim rješenjem povrijeđena ustavna prava zajamčena člancima 14. stavkom 2., 35., 48., 64. stavkom 4., 65. stavkom 1. i 117. stavkom 3. (115. stavkom 3.) Ustava Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14.). Iz sadržaja ustavne tužbe proizlazi da podnositelj smatra povrijeđenim i članak 29. stavak 1. Ustava. Navodi i povrede članaka 6. i 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Narodne novine - Međunarodni ugovori" broj 18/97., 6/99. - pročišćeni tekst, 8/99. - ispravak, 14/02. i 1/06., u daljnjem tekstu: Konvencija).

3. Za potrebe ustavnosudskog postupka pribavljen je spis Općinskog suda broj: R1 Ob-53/15.

II. ČINJENICE I OKOLNOSTI PREDMETA

4. Centar za socijalnu skrb Rovinj - Centro di assistenza sociale Rovigno podnio je 1. prosinca 2014. Općinskom sudu prijedlog radi lišenja poslovne sposobnosti podnositelja uz obrazloženje da je narušenog zdravstvenog stanja.

4.1. Rješenjem Općinskog suda podnositelj je lišen poslovne sposobnosti uz sljedeće obrazloženje:

"Iz priloženog nalaza vještaka proizlazi: da protustranka ... uslijed uznapredovalog psihoorganskog sindroma (alkoholne etiologije) sa značajnim oštećenjima na području orijentacije, afektiviteta, mnestičkih funkcija, ponašanja i kritičnosti, nije sposoban samostalno se brinuti o svojim osobnim potrebama, pravima i interesima, slijedom toga da je istoga potrebno u potpunosti lišiti poslovne sposobnosti; posebice cijeneći i okolnost da isti u takvom stanju može ugroziti i prava te interese drugih osoba; kao i to: da protustranka nije sposobna osobno se izjašnjavati u ovom postupku pred sudom jer nije raspravno sposoban.

(...)

Kako je ovaj sud u cijelosti prihvatio nalaz sudbenog vještaka, jer je isti nalaz logičan, uvjerljiv, bez proturječnosti i sastavljen na osnovu Zakona, to je ovaj sud zaključio i drži dokazanim: da protustranka nije sposobna sama brinuti o svojim pravima i interesima, to je stoga ista potpuno lišena poslovne sposobnosti."

4.2. Županijski sud odbio je žalbu podnositelja protiv rješenja Općinskog suda navodeći u obrazloženju sljedeće:

"Prvostupanjski sud je temeljem psihijatrijskog vještačenja i uvida u medicinsku dokumentaciju koja prileži spisu utvrdio da su ispunjene pretpostavke iz odredbe čl. 159. st. 1. i 2. ObZ za potpuno lišenje poslovne sposobnosti protustranke, jer nije u stanju štiti svoje interese i brinuti se o svom zdravlju.

Prvostupanjski sud je prihvatio psihijatrijsko vještačenje kao stručno i objektivno a stranke nisu predložile provođenje novog vještačenja.

(...)

Dakle pravilno je prvostupanjski sud temeljem provedenog dokaznog postupka, a posebno nalaza i mišljenja vještaka psihijatra, procijenio da protustranka zbog mentalnih oštećenja i zdravstvenog stanja poblize opisanih u nalazu vještaka treba potpuno lišiti poslovne sposobnosti."

III. PRIGOVORI PODNOSITELJA

5. U ustavnoj tužbi podnositelj ponavlja žalbene navode i navodi sljedeće:

"U odlukama drugostupanjskog i prvostupanjskog suda u njihovim obrazloženjima Rješenja sudovi citiraju dijagnozu protustranke sukladno nalazu i mišljenju vještaka, a da nije vidljiva uzročna posljedična veza koja je po zakonu nužna kako bi se donio zaključak o potrebi lišenja te na koji konkretan način protustranka nije sposobna samostalno se brinuti o svojim potrebama pravima i interesima kao i vezu između potrebe zaštite osobe i njezinog lišavanja poslovne sposobnosti, dok o opsegu u kojem je potrebno protustranku lišiti poslovne sposobnosti, vodeći se osnovnim načelom o nužnosti i proporcionalnosti mjere, odnosno najmanjem mogućem zadiranju u ljudska prava te osobe nije bilo riječi.

Sudovi odbijaju zahtjev podnositelja ustavne tužbe da se sasluša protustranka kao i sin protustranke jer proizlazi iz nalaza vještaka psihijatra da protustranka nije raspravno sposobna.

Lišenje poslovne sposobnosti s aspekta ljudskih prava predstavlja ograničenje prava osobe da samostalno odlučuje o svojem životu, što je osnovno ljudsko pravo svake osobe.

(...)

Stoga je drugostupanjski sud i prvostupanjski sud povrijedio pravo vlasništva i nasljeđivanja kad je svojom odlukom podnositelja ustavne tužbe lišio poslovne sposobnosti u potpunosti pa i raspolaganju u imovini koje nema jer je svu svoju imovinu ugovorom o dosmrtnom uzdržavanju prepisao na sina koji ima obvezu da skrbi za starog oca, isti zadiru u prava vlasništva i nasljeđivanja preko činjenično utvrđenog stanja i dokaznog postupka."

Zaključno, predlaže usvajanje ustavne tužbe i ukidanje osporene presude Županijskog suda.

IV. OCJENA USTAVNOG SUDA

6. Ustavni sud je svoju ocjenu zasnovao na člancima 29. stavku 1. i 35. Ustava, člancima 6. stavku 1. i 8. Konvencije.

6.1. Mjerodavni dijelovi članka 29. stavka 1. i 35. Ustava glase:

"Članak 29.

Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama (...)"

"Članak 35.

Svakomu se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog ... života ..."

6.2. Mjerodavni dijelovi članka 6. stavka 1. i 8. Konvencije glase:

"Članak 6.

PRAVO NA POŠTENO SUDENJE

1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ... svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično ... ispita njegov slučaj. (...)"

"Članak 8.

PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog ... života ...

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno ... radi zaštite zdravlja ... ili radi zaštite prava i sloboda drugih."

7. Članak 35. Ustava svakome jamči štovanje i pravnu zaštitu njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti. Iz ovog ustavnog jamstva izveden je cijeli niz konkretnih zahtjeva, koji se na prvom mjestu odnose na postupanje javnih vlasti prema pojedincima. Osnovni zahtjev je poštovanje ljudskog dostojanstva koje bi trebalo biti implicitno sadržano u svim postupanjima. Pravna zaštita osobnog i obiteljskog života osigurana je obiteljskim pravom. Obiteljskim je pravom uređen pravni status osoba lišenih poslovne sposobnosti - od zakonskih pretpostavki, preko sudskog postupka i ovlasti nadležnih tijela, do učinka. U obiteljskom se pravu štiti i ljudsko dostojanstvo, između ostaloga, i proglašenjem osoba nesposobnim za rasuđivanje, upravo iz razloga što mogu svojim postupcima ugroziti svoju osobnost, svoja prava i interese, a ponekad i one drugih osoba.

Ustavni sud podsjeća da u odnosu na poštovanje osobnog života država ima negativne i pozitivne obveze. Negativne obveze obuhvaćaju dužnost države da se suzdrži od miješanja u osobni život pojedinaca, osim u slučajevima propisanim Ustavom i zakonom i u skladu s načelom razmjernosti (članak 16. Ustava), razmatranim u svjetlu pravila koja vrijede u demokratskoj državi (članak 1. stavak 1. Ustava).

Kad je riječ o pozitivnim obvezama države Ustavni sud primjećuje, međutim, da je ustavni pojam poštovanja osobnog života neodređen. Stoga se uvijek mora voditi računa da se tumačenja obveze države na poštovanje tog života mogu razlikovati od slučaja do slučaja. Ustavni sud smatra da država ima slobodu prosudbe pri uređivanju tog pitanja odnosno pri odlučivanju o tome koje aktivnosti ili mjere treba poduzeti radi ostvarivanja ustavnog jamstva iz članka 35. Ustava, pri čemu se uvažavaju i postojeće mogućnosti društvene zajednice i njezinih pojedinaca.

Polazeći od postavke da država ima određenu slobodu prosudbe pri izboru mjera koje će omogućiti poštovanje osobnog života iz članka 35. Ustava, Ustavni sud u postupku ispitivanja eventualnih povreda navedenog ustavnog jamstva u konkretnom slučaju uvijek vodi računa o pravičnoj ravnoteži koju valja postići između suprotstavljenih interesa pojedinca i zajednice u cjelini.

Načelna stajališta Ustavnog suda o značenju i domašaju ustavnog jamstva na štovanje osobnog života iz članka 35. Ustava suglasna su onima Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu (u daljnjem tekstu: ESLJP) o pravu na poštovanje privatnog života iz članka 8. Konvencije. Temeljna svrha tog ustavnog i konvencijskog jamstva je zaštita pojedinaca od neosnovanog miješanja države u njihovo pravo na nesmetan osobni (privatni) život.

Ustavni sud podsjeća i na načelno stajalište ESLJP-a kako oduzimanje poslovne sposobnosti može dovesti do miješanja u privatni život određene osobe (vidi Shtukaturov protiv Rusije, zahtjev br. 44009/05, § 83., ECHR 2008., i Lashin protiv Rusije, presuda, 22. siječnja 2013., zahtjev br. 33.117/02, § 77.).

Ustavni sud je pri razmatranju konkretne pravne stvari imao u vidu i stajališta iznesena u presudi Yildiz protiv Austrije (31. listopada 2002., br. zahtjeva 37295/97). U toj presudi ESLJP izrijekom je utvrdio da odluke nadležnih tijela država-članica, u mjeri u kojoj mogu utjecati na prava zaštićena člankom 8. stavkom 1. Konvencije, moraju biti nužne u demokratskom društvu, to jest opravdane neposrednom društvenom potrebom i, osobito, razmjernje legitimnom cilju koji se želi postići.

Navedena načelna stajališta, prema ocjeni Ustavnog suda, primjenjuje se i u konkretnom slučaju.

8. Ustavni sud utvrđuje da su osporena rješenja kojima je podnositelj na temelju članka 159. stavaka 1. i 2. Obiteljskog zakona ("Narodne novine" broj 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 57/11., 61/11., 25/13., 75/14. i 5/15.) potpuno lišen poslovne sposobnosti donesena u izvanparničnom postupku pokrenutom na prijedlog nadležnog Centra za socijalnu skrb u Rovinju - Centro di assistenza sociale a Rovigno.

Podnositelju je prije pokretanja tog postupka, a radi zaštite njegovih osobnih i imovinskih prava i interesa, rješenjem Centra za socijalnu skrb Rovinji - Centro di assistenza sociale Rovigno klasa: UP/I-552-92/14-04/7, ur.broj: 2171-09-04-03-14-3 od 27. studenoga 2014., imenovan poseban skrbnik u osobi zaposlenoj u Centru za posebno skrbništvo, Dislociranoj jedinici Rijeka.

Općinski sud je, temeljem nalaza vještaka, podnositelja u potpunosti lišio poslovne sposobnosti uz obrazloženje da se nije sposoban brinuti za svoja prava i interese. Odlučujući povodom žalbe, Županijski sud očitovao se o žalbenim navodima podnositelja navevši u obrazloženju da zbog mentalnih oštećenja i zdravstvenog stanja pobliže opisanih u nalazu vještaka podnositelja treba potpuno lišiti poslovne sposobnosti. Županijski sud prihvatio je i obrazloženje Općinskog suda zašto nije mogao saslušati podnositelja ("protustranka nije sposobna osobno se izjašnjavati u ovom postupku pred sudom jer nije raspravno sposoban").

9. Osnovni prigovor podnositelja odnosi se upravo na to što je tijekom postupka odbijen zahtjev za njegovim saslušanjem kao i njegovog sina, a što je obrazloženo time da iz nalaza vještaka proizlazi da nije sposoban osobno se izjašnjavati jer nije raspravno sposoban. U odnosu na ovaj prigovor, Ustavni sud smatra potrebnim napomenuti sljedeće.

Svaki postupak lišavanja poslovne sposobnosti u postupovnom smislu mora udovoljavati zahtjevima pravičnog postupka koje jamči ustavno pravo sadržano u članku 29. stavku 1. Ustava. To između ostaloga znači da se postupak mora okončati u razumnom roku, da osoba koja se lišava poslovne sposobnosti mora sudjelovati u tom postupku osobno te da joj se dostavljaju rješenja u vezi s postupkom, kao i da se osigura kontradiktornost postupka kroz aktivno sudjelovanje skrbnika. Nužna postupovna sigurnost nalaže da se u vezi s tim rizik proizvoljnog odlučivanja svede na minimum (vidi presuda X i Y protiv Hrvatske, 3. studenoga 2011., zahtjev br. 5193/09, § 85.).

Da bi zakonske odredbe kojima je uređen pravni položaj stranaka odnosno njihovih zastupnika u postupcima pred sudom udovoljile zahtjevu kojeg postavlja članak 29. stavak 1. Ustava, pravni položaj stranaka i njihovih zastupnika mora biti jednak odnosno sudovi u postupku moraju osigurati jednakost stranaka u mogućnosti korištenja procesnih sredstava (jednakost oružja, jednakost sredstava).

Načelo jednakosti sredstava, u smislu pravične ravnoteže među strankama (fair balance) čini jedan od bitnih konstitutivnih elemenata prava na pravično suđenje. S tim u vezi, načelo jednakosti oružja, u smislu ravnoteže među strankama, obuhvaća razumnu mogućnost obiju stranaka da izlože činjenice i podupru ih svojim dokazima u takvim uvjetima koji nijednu stranku ne stavlja u bitno lošiju poziciju u odnosu prema suprotnoj stranci.

9.1. Ustavni sud je u svojoj dosadašnjoj praksi, usklađenoj s praksom ESLJP-a, utvrdio niz načela koja treba slijediti da bi se sudski postupak mogao ocijeniti pravičnim, odnosno, u konkretnom slučaju, jamčio podnositelju pravo na poštivanje osobnog života.

U odluci broj: U-III-2822/2010 od 17. prosinca 2013. Ustavni sud navodi sljedeće: "... postupci posebne skrbnice dovode u sumnju da je ona skrbila i postupala, u skladu sa svojom zadaćom, štiteći najbolje interese svog štitičenika. ... Ustavni sud primjećuje da se tijekom postupka pred prvostupanjskim sudom imenovana posebna skrbnica podnositelja ustavne tužbe nije protivila prijedlogu predlagatelja CSS Osijek kojim se predlagalo da se podnositelja liši poslovne sposobnost i to u cijelosti te da protiv osporenog prvostupanjskog rješenja nije izjavila žalbu nadležnom drugostupanjskom sudu."

U svojoj odluci broj: U-III-4536/2012 od 14. siječnja 2016. Ustavni sud utvrdio je: "... da podnositeljica u razmatranom postupku nije pozvana na ročište kako bi u tijeku postupka sudjelovala pri izvođenju dokaza i raspravi o rezultatima cjelokupnog postupka te da ju sud nije nastojao saslušati, a nije ni naveo da odustaje od podnositeljčinog pozivanja i saslušavanja jer bi to za nju moglo biti štetno ili zato što saslušanje nije moguće s obzirom na njezino mentalno oštećenje i zdravstveno stanje (članak 326. Obiteljskog zakona). Povrh toga, sud podnositeljici nije dostavio odluku kojom ju je lišio poslovne sposobnosti (ni ne predviđevši podnositeljicu u dostavnoj naredbi), a pri tome nije naveo da ona ne može shvatiti značenje i pravne posljedice odluke ili da bi to bilo štetno za njezino zdravlje (članak 329. stavci 1. i 2. Obiteljskog zakona) ... Prethodna utvrđenja Ustavnog suda dodatno dobivaju na težini kada se promatraju u svjetlu praktički potpune pasivnosti podnositeljčine skrbnice za poseban slučaj u razmatranom postupku lišavanja poslovne sposobnosti."

Naposlijetku, Ustavni sud upućuje i na stav izražen u odluci broj: U-III-1380/2014 od 20. svibnja 2015. gdje, između ostalog, navodi sljedeće: "Prvostupanjski sud se u obrazloženju svoje odluke oslanjao samo na jedan čimbenik - da je podnositelj osoba koja je u trajnom stanju lakše (do umjerene) mentalne retardacije, radi čega nije sposoban brinuti se o osobnim potrebama, pravima i interesima i kojoj je potrebna pomoć, skrb i nadzor odrasle odgovorne osobe u svakodnevnom funkcioniranju. Ovo bez dostatnog i objektivnog opravdanja konkretnih razloga na temelju kojih sud utvrđuje da je podnositelja nužno lišiti poslovne sposobnosti, pritom se vodeći u odlučujućoj mjeri nalazom i mišljenjem jednog sudskog vještaka. Uzimajući u obzir značaj (posljedice) takvog izvješća u konkretnom slučaju, Ustavni sud izražava skepsu može li se mentalno stanje osobe ocijeniti sa dovoljno sigurnosti nakon jednog vještačenja. Ustavni sud

ovdje smatra važnim naglasiti kako za skrbničku zaštitu odraslih osoba, osnovni preduvjet ne mora uvijek biti potpuno lišavanje poslovne sposobnosti."

10. Iz obrazloženja osporenog rješenja Županijskog kao i Općinskog suda ne proizlazi dostatno i objektivno opravdanje razloga na temelju kojih su sudovi utvrdili da podnositelj tijekom postupka nije mogao biti saslušan. Tijekom postupka lišenja poslovne sposobnosti Općinski sud trebao je svakako barem pokušati ostvariti neposredni kontakt s podnositeljem, odnosno barem pokušati saslušati ga kao stranku, a sudovi su bili dužni razmotriti prijedlog za saslušanjem i njegova sina.

U svijetlu navedenoga, Ustavni sud ocjenjuje da su podnositelju povrijeđena ustavna prava zajamčena člancima 29. stavkom 1. i 35. Ustava.

11. Ustavni sud utvrdio je da prigovori podnositelja vezani uz članke 14. stavak 2., 48., 64. stavak 4., 65. stavak 1. i 117. stavak 3. (115. stavak 3.) Ustava na način kako su postavljeni u ustavnoj tužbi te u mjeri u kojoj bi u okolnostima konkretnog slučaja osporenog rješenja mogle utjecati na ostvarivanje sadržaja tih ustavnih normi, ne upućuju na mogućnost povrede ljudskih prava i temeljnih sloboda zajamčenih Ustavom.

12. Stoga je na temelju članaka 73. i 76. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 99/99., 29/02. i 49/02. - pročišćeni tekst) odlučeno kao u izreci.

PREDSJEDNIK VIJEĆA

dr. sc. Branko Brkić, v. r.

Zagreb, 20. veljače 2019.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, Mirjana Mesić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog/diplomskog rada pod naslovom Poslovna (ne)sposobnost te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, 18. rujna 2023. godine

Ime i prezime studenta

Mirjana Mesić